

letnik VIII
številka

4

**jezik
in
slovstvo**

1961/62

Jezik in slovstvo

Letnik VII, številka 4

Ljubljana, 25. januarja 1962

List izhaja od oktobra do maja vsakega 25. v mesecu (osem številok)

Izdaja ga Slavistično društvo v Ljubljani

Tiska Časopisno podjetje »Celjski tisk« v Celju

Uprava revije »Jezik in slovstvo« (Ivo Graul) Ljubljana, Titova 11

Opremila inž. arh. Jakica Acceto

Ureja prof. Boris Merhar (Ljubljana, Ločnikarjeva 9) z uredniškim odborom

Rokopise in dopise pošiljajte na njegov naslov

Naročila in vplačila sprejema uprava revije »Jezik in slovstvo« v Ljubljani,

Titova 11, tekoči račun pri NB 600-11-5-80 v Ljubljani

Letna naročnina 700 din, polletna 350, posamezna številka 100 din;

za dijake, ki dobivajo list pri poverjeniku, 500 din;

za tujino celoletna naročnina 1000 din

Vsebina četrte številke

<i>France Tomšič</i> Prof. Rajko Nahtigal	97
<i>Emil Štampar</i> Ivo Andrić svetovni klasik	100
<i>Rudolf Kolarič</i> Raziskovanje zgodovine slovenskega jezika	108
<i>Jože Pogačnik</i> O zgradbi II. Brižinskega spomenika	114

Ocene, poročila, zapiski

<i>Božo Vodušek</i> Pomenska ureditev glagola »vzeti«, izdelana na podlagi leksikološkega materiala iz kartotečne zbirke SAZU	117
<i>Franc Zadavec</i> Franz Mehring in slovenska revija Književnost	121
<i>Vladimir Naglič</i> Še besedo o pomorski slovenščini	124
<i>Janez Logar</i> Bibliografija slovenske literarne zgodovine za leto 1960	126
<i>Popravek</i> (platnice)	

France Tomšič

PROF. RAJKO NAHTIGAL

(Govor na III. kongresu Zveze slavističnih društev FLRJ pred odkritjem spomenika)

Ko se je pred več kakor štiridesetimi leti začela na ljubljanski univerzi staviti stavba slovenske slavistike, se je oprla na štiri močne stebre, bili so to profesorji Nahtigal, Ramovš, Prijatelj in Kidrič. Nobenega od njih ni več danes med nami. Opravili so svoje delo, kolikor jim je bilo dano, in odšli, nekateri med njimi veliko prezgodaj. S profesorjem Nahtigalom smo izgubili velikega slavista, znanega po slavističnem svetu daleč zunaj meja naše domovine. Pred desetletji je prevzel dediščino svojih učiteljev in spodobno nadaljeval tradicijo velikih slavistov, kakor so bili Kopitar, Miklošič in Jagić.

Po rodu je bil Nahtigal Dolenjec, rojen je bil leta 1877 v Novem mestu, a se je še otrok po očetovi zgodnji smrti preselil v Ljubljano. Že v gimnaziji se je pripravljaj na svoj poklic in se je že tedaj resno ukvarjal s fonetiko, staro cerkveno slovanščino in indoevropsko primerjalno slovnico. Tako je že dobro pripravljen lahko s pridom poslušal na dunajski univerzi predavanja iz slovenske filologije in indoevropskega primerjalnega jezikoslovja. Ob promociji leta 1901 je bil že štipendist v Rusiji; tam je prebil dve leti in se aktivno udeleževal ruskega slavističnega življenja. Zatem je preživel na Dunaju deset let utrudljivega in znanstvenemu delu ne posebno naklonjenega življenja s poučevanjem ruščine na različnih dunajskih visokošolskih zavodih. Po Štrekljevi smrti je leta 1913 postal v Gradcu izredni profesor slovenske filologije s posebnim ozirrom na slovenski jezik in književnost; tam je čez štiri leta postal redni profesor in vodja slavističnega seminarja. Ko je bila v Ljubljani ustanovljena univerza, je bil Nahtigal med njenimi prvimi rednimi profesorji; na novi univerzi je organiziral slavistični študij in ostal aktivni profesor več kakor tri desetletja, dokler ga niso težave starih let prisilile, da se je umaknil v zaslužni pokoj.

Med akademskimi učitelji je imel na Nahtigala največji vpliv Jagić, ta je usmeril njegovo zanimanje v slovansko filologijo v njenem širokem pomenu in tej smeri je ostal Nahtigal zvest vse življenje. V središču njegovega dela stoji stara cerkvena slovanščina, z njenega področja je njegova disertacija, njej velja tudi študij v moskovskih bibliotekah in arhivih. Že prve njegove publikacije napovedujejo temeljito šolanega filologa, strokovnjaka za staro cerkveno slovanščino. Vendar preden se pokažejo druga Nahtigalova dela s tega področja, mine dvajset let. Leta pedagoškega dela na Dunaju niso bila takšna, da bi bil mogel zbrano znanstveno delati in publicirati, graška profesura pa ga je

oddaljila od njegove specialne stroke in ga približala slovenistiki. Vendar ostane tudi zdaj, ko mu poklicno delo nalaga nove naloge, še zmeraj v bližini stare cerkvene slovanščine, ukvarja se z brižinskimi spomeniki, študira jih kot filolog, lingvist in zgodovinar.

V Ljubljani se je povrnil k svoji osrednji stroki. Pritegnila ga je zapletena glagolska paleografija. V *Doneskih k vprašanju o postanku glagolice* razlaga orientalski izvor posameznih glagolskih črk in pojasnjuje pomen negrških elementov v tako imenovanem grškem delu glagolice. K tem problemom se je povrnil tudi še v starejših letih. Že zgodaj je začel raziskovati starocerkvenoslovanski evhologij. Dognal je, da je bil sinajski stcsl. evhologij preveden iz bizantinskega evhologija še v moravski epohi stcsl. pismenstva. Ta spomenik je dobrih petnajst let pozneje izdal v dveh knjigah, v prvi je objavil fotografske posnetke na podlagi originalnih fotografij, v drugi pa je natisnil cirilsko transkripcijo z izčrpnim kritičnim aparatom. Izdaja tega kodeksa je bila potrebna, drugi obsežnejši stcsl. spomeniki so bili dostopni v zanesljivih izdajah, sinajski evhologij pa samo v premalo natančni Geitlerjevi izdaji; serija izdaj ruske akademije pa se je vrh tega ustavila tik pred izdajo evhologija. V najstarejše pismenstvo je posegel še z razpravo o tako imenovanih očetovskih knjigah, kakor jih omenja *Metodovo žitje*. Nahtigal dokazuje, da so to knjige takšne vrste kakor Clozov glagolit, supraseljski zbornik in drugi stcsl. homiliarji; prototip Metodove očetovske knjige vidi v Clozovem glagolitu, ki je moral nastati že v velikomoravski dobi.

Paleografskim in tekstnokritičnim razpravam se pridružujejo razprave, ki posegajo na področje besednega zaklada in etimologije, zbrane v knjigi *Starocerkvenoslovanske študije*. V njih mojstrsko kaže na pozitivne strani povezave med filološko in lingvistično metodo in na primerih prepričljivo dokazuje, kakšne prednosti daje lingvistu temeljita filološka analiza gradiva. Manj številne so pri Nahtigalu razprave, ki obravnavajo čisto gramatikalno strukturo stare cerkvene slovanščine. Tudi vse te odlikuje skrbno zbrano gradivo, natančna analiza in preudarno sklepanje.

Drugo veliko področje, ki mu je Nahtigal ostal zvest od mladih let pa do pozne starosti, je ruski jezik in stara ruska književnost. Prvi začetki segajo že v akademska leta in odsevajo tudi v njegovi doktorski disertaciji in so vidni tudi še v nekaterih zgodnjih publikacijah. Prvo veliko delo s tega področja *Akzentbewegung in der russischen Form- und Wortbildung* je bilo napisano že leta 1912, zaradi vojne pa je izšlo šele deset let kasneje. Delo je bilo zasnovano v dveh delih: prvi naj bi na podlagi gradiva iz oblikoslovja in besedotvorja dognal razvojne tendence ruskega naglasa, drugi pa bi bil moral govoriti o ruskem akcentu v okviru splošne slovanske akcentologije, vendar ni izšel. Vrhunec svojih rusističnih prizadevanj je Nahtigal brez dvoma dosegel, ko je v 77. letu objavil slovensko izdajo staroruskega epa *Slovo o polku Igořevě*. Izdaja zbuja splošno pozornost tako po originalni zamisli in ureditvi, kakor tudi po obsežnem in temeljitem poznanju stare ruščine ter po skrbni in domiselni interpretaciji številnih nejasnih mest v besedilu. Nahtigalova izdaja razodeva skrbno pripravo in dolgo ter naporno delo, ki ga lahko opravi samo, komur je snov do podrobnosti znana in komur je delo take vrste res pri srcu. Ob *Slovu* stopa v ozadje sicer tudi tehtna knjiga *Ruski jezik v poljudnoznanstveni luči*. Pokazal je v nji moderno ruščino in glavni obris njenega zgodovinskega razvoja.

Ob zasledovanju razvoja slovanskega primerjalnega jezikoslovja, ob lastnem slavističnem delu in ob skušnjah, ki so mu jih leta in leta dajala akademska predavanja, je v Nahtigalu dozoreval načrt, da svoje znanje in svoje poglede strne v sistematičen učbenik. Tako je nastalo njegovo glavno delo *Slovanski jeziki*; z njim je podal dejansko pravo primerjalno slovnico slovanskih jezikov v dveh prerezih, v praslovanski dobi in v času njihovega individualnega zgodovinskega razvoja. Delo je bilo zamišljeno v več knjigah, izšla pa je samo prva z glasoslovjem in oblikoslovjem; besedotvorja in sintakse ni utegnil več napisati, v prvi vrsti pač zato ne, ker ni imel pri roki dovolj strokovne literature, da bi tako težka poglavja mogel obdelati na takšen način in v takšni povezanosti, kakor je to storil v prvi knjigi. *Slovanski jeziki* so zaradi svoje dognanosti in originalne metode naleteli v slavističnem svetu na splošno priznanje in bili po avtorjevi smrti prevedeni v nemški jezik. Iz podobnih nagibov kakor *Slovanski jeziki* je izšla tudi knjiga *Uvod v slovansko filologijo*; z njim je napisal študentom slavistom priročnik, ki naj bi jim razjasnil pojem in obseg te vede, hkrati pa jim je dal tudi kritičen pregled dotedanjih orisov zgodovine slovanske filologije.

Za stoletnico Kopitarjeve smrti je pripravil izdajo Kopitarjevih spisov kot nadaljevanje Miklošičevih *B. Kopitars Kleinere Schriften*. Kopitarja je Nahtigal visoko cenil kot znanstvenika in si v tej izdaji prizadeva za pravičnejšo sodbo tudi o Kopitarju človeku. Delo je tehnično zgledno urejeno, kakor zahtevajo pravila kritične izdaje, in je oskrbljeno s celo vrsto kazal ob koncu knjige.

Ob teh večjih delih bi bilo treba naštetih še vrsto manjših, pa vendar pomembnih del, pa naj gre tu za filološko-lingvistične članke ali za biografije velikih slavistov ali objavljanje korespondence. Vse zgovorno priča, da je skrbno spremljal najrazličnejše pojave v slovanski filologiji in da je temu ostal zvest skoraj prav do konca življenja. V mlajših letih se je ukvarjal celo z albanščino in pomagal urejati albanski knjižni jezik; z albanščino se je ukvarjal tudi še v prvih letih svojega ljubljanskega bivanja.

Velike so zasluge, ki si jih je Nahtigal pridobil kot organizator slavističnega dela med Slovenci. Ta stran njegovega dela je postala posebno vidna, ko se je leta 1919 vrnil v domovino in postal profesor na ljubljanski univerzi. Organiziral je študij slavistike na mladi fakulteti, poskrbel za knjižnico v slovanskem seminarju in ta seminar vsestransko izpopolnjeval. V priznanje za te zasluge je bil po upokojitvi izvoljen za častnega predstojnika seminarja za slovansko filologijo. Potrebno znanstveno glasilo za filološke in zgodovinske vede je skupaj z A. Kaspretom, Fr. Kidričem in Fr. Ramovšem ustanovil, ko je bil še v Gradcu, in je bil *Časopisu za slovenski jezik, književnost in zgodovino* ves čas tudi sourednik. Leta 1921 je ustanovil *Znanstveno društvo za humanistične vede*, ki je pripravljalo pot bodoči akademiji, in mu je bil ves čas tudi predsednik. Ko je bila ustanovljena *Slovenska akademija znanosti in umetnosti*, je postal njen redni član in bil tudi njen prvi predsednik (1939—1942); po vojni je bil 1945—1949 načelnik razreda za zgodovinske in zemljepisne vede, filozofijo in filologijo. Za organizacijo slavističnega dela se je zavzemal tudi v širšem krogu, leta 1935 je bil predsednik *Slavističnega društva*, leta 1937 pa ga je društvo izvolilo za častnega člana. Da je užival v slavističnem svetu velik ugled, o tem pričajo njegovi življenjski jubileji, zlasti pa praznovanje njegove osemdesetletnice. Njegovo znanstveno delo je dobilo priznanje tudi s tem, da je bil izvoljen za dopisnega člana zagrebške in beograjske akademije.

Kot človek je bil Nahtigal kljub svojemu velikemu znanju in položaju, ki si ga je s tem znanjem pridobil v naših najvišjih znanstvenih ustanovah, skromen in z vsakomer prijazen. Zavedal se je vrednosti svojega dela, bil nanj po pravici ponosen, bil pa je tudi pravičen do dela drugih. Z znanstvenimi deli si je ustvaril ime velikega znanstvenika, s svojimi dobrimi človeškimi lastnostmi pa si je zagotovil, da nam bo spomin nanj zmeraj lep.

Emil Štampar

IVO ANDRIČ SVETOVNI KLASIK

Prodor pisatelja malega naroda v svetovno književnost je izredno težak. Lahko je njegovo književno delo visoko kvalitetno, toda ker je pisano v malo znanem jeziku, ima zelo malo možnosti, da bi opozorilo nase. In če so se veliki pisatelji malih narodov pojavili na odru svetovne književnosti, je to bilo navadno zato, ker so našli pot s pomočjo velikega svetovnega jezika. Svet se je seznanil z Ibsenom, ker je deloval v Nemčiji in ker so njegova dela izšla v nemščini. Prešernovi prevodi v nekatere azijske jezike so nastali s posredovanjem angleškega prevoda. Ruski prevodi Šenoinega *Kmečkega punta* in Vojnovičevega *Ekvinokcija* so izzvali vrsto prevodov v vzhodnih deželah. Številni prevodi Andričevih del v ruščino, angleščino, francoščino, nemščino, italijanščino ter zlasti v švedščino in razen tega v vrsto ostalih evropskih, azijskih in afriških jezikov so mnogo pripomogli, da je kulturni sloj svetovne javnosti zapazil visoke kvalitete Andričeve umetnosti in da je končno dobil visoko svetovno priznanje, prvi med pisatelji jugoslovanskih narodov.

Pričujoči sestavek zaradi omejenega obsega ne bo mogel zajeti vseh elementov Andričevega ustvarjanja. Njegov namen je, opozoriti le na nekatere bistvene komponente Andričeve umetnosti, ki so mu največ pripomogle do slovesa velikega pisatelja. Zaradi tega ni potrebno, da bi se podrobno ustavljali pri biografskih in bibliografskih podatkih, čeprav nekaterih pomembnih točk na krivulji te poti ni mogoče prezreti.

Znano je, da je leta 1892 po naključju rojen v Travniku, da je otroška leta preživel v Višegradu in da je odtod ponesel trajne in nepozabne vtise, ki so služili kot vir številnih motivov za roman *Na Drini most* in za mnoge novele. V sarajevskih gimnazijskih in zagrebških študentskih letih je vplivalo nanj gibanje nacionalne mladine, ki je hotelo zrušiti Avstro-Ogrsko in ustvariti novo državo južnih Slovanov. Čeprav na videz neznatno, je vendar važno delo tega pisatelja za disertacijo o preteklem kulturnem življenju v Bosni, in sicer na filozofski fakulteti v Gradcu, ker mu je bil to vir za vrsto bosenskih likov, zlasti frančiškanov, v novelah in romanih. Avstro-ogrski zapori v času prve svetovne vojne so ga postavili v situacije obupa, strahu in v bližino smrti, tako da je lahko z razumevanjem opisoval tuje trpljenje in psihologijo zapornikov v *Zakletem dvorišču*.

Nadaljnja pot ga je vodila preko neprijetnih kompromisov v diplomacijo, ki mu je dala možnosti, da svoje izkušnje prenese v roman *Travniška kronika*. Prelom s preteklostjo, sodelovanje s socialističnimi silami po 1945 in zlasti

književni nastop z nekaterimi romani je dal najmočnejši poudarek njegovemu književnemu uveljavljanju in končno svetovni slavi.

Andrić je med vsemi jugoslovanskimi pisatelji imel največ pogojev za tako priznanje pri švedskem forumu. S tem v zvezi tematika njegovih del ni odigrala neke postranske vloge. Nasprotno! Njegova snov je v glavnem Bosna od 16. stoletja do danes. Dežela različnih narodnosti: Srbov, Hrvatov, muslimanov, Židov, Ciganov, turških, nemških in francoskih prišlekov. Dežela različnih ver: pravoslavne, katoliške, muslimanske in židovske. Dežela različnih družbenih slojev od turških in bosenskih fevdalcev: ag, begov, paš, vezirjev preko trgovcev, obrtnikov, uradnikov, oficirjev, frančiškanov, hodž do svobodnih kmetov in brezpravne raje. Dežela nasprotij in zato dežela mržnje, kakor jo je Andrić imenoval v noveli *Pismo iz 1920. leta*.

Torej dežela eksotike, del pestrega Vzhoda za evropskega brašca in zato posebno mikavna! Mikavnejša zaradi tematike kot ciklus zelo kvalitetnih Glembajevih, ker Evropa ima Galsworthyjeve Forsyte in Mannove Buddenbrookove, Balzacove in Zolajeve romane s podobnimi variantami likov in mentalitet.

Bosna je tudi dežela — smrti. Ne samo navadne smrti, ki gospodari stoletja po vsem kopnem, temveč pretežno dežela prerane, iznenadne, čudne smrti. Andrićeva dela pa često prikazujejo prizorišča takih smrti, zbirališča strahu in tesnobe ter vzdruže duševne zamegljenosti. Mar nimamo v romanu *Zakleto dvo-rišče* in v črticah *Ex ponto* čakalnic številnih smrti!? Koliko smrti je posepil strup v *Travniški kroniki* ali v *Pripovedki o vezirjevem slonu*? Mar ni Drina končala bolečine lepotic Fate in Rifke? Kakšna je usoda Anike, Mare Milosnice ali nasilnika Mustafe Madžara, ki je ubil mnogo ljudi v borbah, sam pa je navivno izgubil življenje, ko ga je Cigan udaril po glavi izza vogla? Orientalška smrt je zares muhasta in nikomur ne jamči normalnega življenja. Vrhunec perverzne metode smrti predstavlja nabijanje kmeta Radisava na kol v romanu *Na Drini most*:

»Radisav obori glavu još niže, a Cigani mu priđoše i stadoše s njega da vslače gunj i košulju. Na grudima se ukazaše rane od veriga, potprištene i pocrvenele.« ...

»Za to vreme Merdžan je položio kolac na dva kratka obla drveta, tako da mu je vrh došao seljaku među noge. Zatim izvadi iza pojasa kratak, širok nož, kleknu pored ispruženog osuđenika i nagnu se nad njim da mu raseče sukno od čakšira među nogama i da proširi otvor kroz koji će kolac ući u telo.« ...

»Čim je to svršio, Ciganin skoči, dohvati drveni malj sa zemlje i stade njime da udara donji, tupi deo koca, laganim i odmerenim udarcima.« ...

»Posle svakog drugog udarca odlazio je Ciganin do ispruženog tela, nadnosio se nad njega, ispitivao da li kolac ide dobrim pravcem, i kad bi se uverio, da nije povredio nijedan od najvažnijih živih delova iznutrice, vraćao se i nastavljao svoj posao.« ...

»U jednom trenutku kucanje prestade. Merdžan je video kako se pri vrhu desne plečke mišići zatežu i koža odiže. On priđe brzo i proseče to ispupčeno mesto unakrst. Bleda krv poteče, najpre oskudno pa sve jače. Još dva-tri udarca, laka i oprezna, i na prosečenom mestu stade da izbija gvoždem pokovani šiljak koca. Udario je još nekoliko puta, dok vrh nije došao do u visinu desnog uha. Čovek je bio nabijen na kolac kao jagnje na ražanj, samo što mu vrh nije izlazio kroz usta nego na leđa i što nije jače ozledio ni utrobu ni srce ni pluća.«

Tema smrti danes dominira zlasti v zahodnih književnostih in je močna tudi v sodobnih jugoslovanskih kot odraz težke situacije v napetostih sveta in najstrašnejšega protičloveškega orožja. Tako je Andrić zaradi bosenske ekso-

tike in zaradi tem smrti, strahu in tesnobe posebno blizu zahodnemu človeku, njemu razumljiv in mikaven.

S temi problemi je načeto pravzaprav tudi vprašanje aktualnosti njegovih del, za katera jemlje snov večinoma iz zgodovine, predvsem iz 19. stoletja. Vendar Andrić ne insistira mnogo na zgodovinskem momentu. To mu je samo izhodiščna točka, blede kroki, na katerem hoče sam oživiti človeka, okolje in družbo.

Pri sprejemanju nagrade v Stockholmu je to sam potrdil:

»Nije uopšte toliko važno da li jedan pripovedač opisuje sadašnjost ili prošlost, ili se smelo zaleće u budućnost. Ono što je pri tom glavno, to je duh kojim je nadahnut njegov priča, ona osnovna poruka koju ljudima kazuje njegovo delo.

Jer, pripovedač i njegovo delo ne služe ničem ako na jedan ili drugi način ne služe čoveku i čovečnosti. To je ono bitno.«

Andrić res ustvarja toplo zvezo z današnjim človekom z globoko humanizacijo snovi. S tako emocionalno prežetostjo zgodovinskih likov in motivov približa dogajanje sodobnemu človeku in ga angažira k razmišljanju. V njegovih delih se čuti ljubezen do ljudi in do Bosne. Pisatelj celo brani njeno zaostalost v *Travniški kroniki*, ker ni sama kriva tega, temveč turška oblast. Boli ga zaostalost dežele, kjer ni sodobnih iznajdb ali zdravil ter človek tako lahko izgubi življenje, kot v noveli *Kača*.

Iz njegovih del se odraža obsodba nasilja brez kakšnih ideoloških receptov. Boli ga krivica, ki vendar v svetu često zmaguje, kot v *Pripovedki o kmetu Simanu* ali v *musafirhani*. Kritizira negativne strani človeka, kot skopost in izmaličenje karakterja v *Gospodični*. Pokaže, kako nastanejo tragične posledice zaradi patriarhalnih predsodkov, kot je smrt Fate in Rifke, ker jim starši izbirajo ženina.

Andrić poizkuša take probleme čimbolj posplošiti v človeško-etična nasprotja, pri čemer zmago zla navadno spremlja tragičen občutek užaljene humanosti. S tem spodbuja v bralca protest proti zlu. Čuti tragiko človeka sploh, ker se ne more izogniti muhavosti usode in samovoljni izbiri smrti. V romanu *Na Drini most* je nekajkrat poudarjen občutek: človek propada in odhaja, most pa skozi stoletja ostane. Andrićeva umetnost je polna take tragike človeka in človeštva. Njegova simpatija je povezana s človekom, ki trpi in se upira nasilju. Ta prikrita, vendar močna aktivnost mu odpira srca ne samo našega, temveč tudi svetovnega bralca.

Po metodi, ki z njo preoblikuje snov iz življenja v umetnino, je Andrić v glavnem realist. Toda ne realist 19. stoletja, temveč pisatelj, ki je svoj način pisanja obogatil z novimi prijemi. V svoji sliki sveta zna najti mero med zunanjim dogajanjem in vlogo posameznih likov z njihovim notranjim življenjem. Pri tem vsekakor prodre globoko v notranjost lika, vendar ne zaide v utrudljivo psihologiziranje. Bolj trdnega se čuti v krajši prozi, v noveli ali v krajšem romanu. Ne posveča pozornosti kakšni zapleteni fabuli, niti ne računa na efekte s te strani. Vendar vodi fabula dejanje naprej in z njo povezuje vlogo likov, ki so v njegovem ustvarjalnem planu najizrazitejše točke. Kot realist prikazuje v večini romanov in novel najprej okolje, in to običajno v karakterističnih oblikah. Nato razvija posamezni dogodek in usodo izbranih tipov. Najbolj je ta postopek viden v *Travniški kroniki*, v *Zakletem dvorišču* ali v noveli *Ljube-*

zen v *kasabi*. S tako zaveso ozadja dobi posamezen dogodek bolj izrazito fiziološko.

Z razvojem dejanja in s postopki posameznih likov upravlja prefinjena, skoro dovršena psihologija. Skrbi za prepričljivost in prirodnost vsega dogajanja. Šele v nekaterih novejših delih se čuti umetna konstrukcija in narejenost, kot v noveli *Zeko*, v *Gospodični* in v zbirki novel *Osebe*. Sicer zna pisatelj tako sugerirati svojo vizijo sveta, da jo bralec spontano sprejme vase, da doživlja njegov svet brez odpora in ovir, zaradi globoke humanizacije pri reševanju etičnih problemov pa pušča Andrić bralca v razmišljanju še dalj časa po prebranem delu.

V novelah med obema vojnama *Anikini časi* in *Mara Milosnica* vnaša pisatelj v svojo metodo nekatera odkritja psihoanalize, zlasti v razkrivanju kompliciranih duševnih stanj in oseb. Ti prefinjeni, vendar naravni postopki so vidni tudi v nekaterih likih v *Zakletem dvorišču* (Camil, Haim). Tako je pisatelj obogatil svojo metodo. Pri tem ne pretirava, ne gre v ekstreme, da bi s kontrastom opozoril na novost, temveč s prirodno ležernostjo dosega močne efekte. Andrić sploh ne išče poceni uspehov. Ne poslužuje se niti pripovedovanja v prvi osebi, da bi močneje pritegnil bralca. Je objektivni, nevsiljivi pripovednik, ki prav z diskretnostjo prikazovanja in toplo emocijo osvaja in prepričuje bralca, da spontano sprejema pisateljev humanizem.

Iz tega se že lahko povzame zaključek, da je Andrić odličen portretist, in ta sodba se nam bo v nadaljnjem le še potrdila. Pisatelj se očitno zaveda te svoje ustvarjalne kvalitete. Zato izbira tako snov in tako lokalizacijo, kjer lahko te svoje dispozicije razvije v čim večji meri. Rad postavlja dejanje v prostore, kjer se zbira mnogo ljudi ter je težišče ne toliko na dejanju, kolikor na oblikovanju posameznih likov. V romanu *Zakleto dvorišče* je v ta namen odlično izbran zapor, ali v romanu *Na Drini most* Lotikina restavracija ali han v noveli o Đerzelezu ali v *Travniški kroniki* Travnik z diplomati in vezirji, ki se često menjavajo, Andrić pa lahko hitro preide z lika na novi lik. Te gradi res vzorno. Za način, kako oblikuje lik, so zanimiva nekatera opazovanja v zvezi z Vukovo prozo:

»Medu osobinama koje traži tehnika dobrog pisca realiste, tri su, po našem shvatanju, bitne. To su: pažnja, izbor i smisao za karakterističnu pojedinost.« Andrić je opozoril, da mora pisatelj skoncentrirati trajno pozornost na predmet, ki ga opisuje. Pri tem »samo pravi pisac ume da izabere iz vrtloga pojava onu koja može da posluži kao stalan obrazac za kolebljivi i prolazni niz sličnih fenomena i koja, puštena kroz piščevu prizmu, dobije dovoljno reljefnosti, dovoljno snage i ubedljivosti da od velikog kruga čitalaca bude prihvaćena i priznata kao takva, tj. kao stvarna i kao tipična.« »Na liku ili prizoru koji je jednom izabrao pisac mora da između množine detalja otkrije onaj koji ima presudnu važnost za vernost slike uopšte, onaj na kome će počivati verodostojnost celokupnog kazivanja.«

Te pripombe o Vukovem načinu pisanja lahko večinoma porabimo za razumevanje Andrićeve tehnike. Je mojster, ki zna sugestivno oblikovati mnogo raznovrstnih portretov z zunanji in notranji karakteristikami. Andrić se res odloči za eno etično os osebnosti in jo dalje razvija v vrsti situacij in nasprotij do končnega razvozlavanja zapleta.

Riše like na različne načine. Včasih opisuje osebo direktno kot pisatelj. Takšen portret je navadno statičen. Vendar je Andrićeva moč slikanja velika

in je portret tudi plastičen. Lep primer za takšen portret je lik konzula von Paulića v *Travniški kroniki*, pri čemer kontrastira lepo zunanost z zadržano, prehladno notranjostjo:

»Paulić je bio iz bogate zagrebačke ponemčene porodice. Majka mu je bila Nemica iz Stajerske, iz velike kuće fon Nidermajera (Niedermayer). Bio je čovjek od trideset i pet godina, neobične muške lepote. Stasit, fine kože, sa malim, smeđim brkovima koji su mu senčili usta, sa velikim zagasitim očima u kojima je iz duboke senke sjala tamnomodra zenica, sa gustom, prirodno grguravom kosom, vojnički potsećenom i pričešljanom. Iz celog čoveka izbijalo je nešto monaški čisto, hladno i stišano, ali bez onih tragova unutarnjih borba i skrupula, koji tako često daju mučan pečat izgledu i držanju mnogih kaludera. Ceo taj neobično lepi čovek kretao se i živeo kao u kakvom studenom oklopu iza koga se gubio svaki znak ličnog života ili ljudskih slabosti i potreba. Takav je bio i njegov razgovor, stvaran, ljubazan i potpuno bezličan, takav i njegov duboki glas i osmejak koji je sa belih i pravilnih zuba obasjavao, s vremena na vreme, kao prohladna mesečina, njegovo nepomično lice.«

Medtem pisatelj dalje variira osvetlitev tega lika. Postavlja ga v razgovor s von Mittererjem in pozneje z njegovo ženo Ano Marijo, ki ga vsak iz svojega aspekta dalje oblikujeta: Mitterer še razvija njegove diplomatske lastnosti, žena pa ga z ljubezenskih vidikov imenuje ledenik. Za razliko od francoskega konzula je Paulića sprejela travniška ulica s pozornostjo; nekateri ga imajo za preveč hladnega, njegov nasprotnik francoski konzul pa za poštenega. Pisatelj je torej serviral več različnih aspektov bralcu, ki si mora sam ustvariti svojo resnično sliko tega zanimivega lika.

Razen tega pisatelj kombinira statičen portret z avtočarakteristiko v pismu, pravzaprav z notranjim monologom: Ledenik je »bio poručnik kod dragonera pa zbog mnogih avantura i nekih novčanih nezgoda morao da napusti službu. Koristeći se dobrim vezama i svojim znanjem jezika, sklonio se u Bosnu, gdje je postavljen za 'šumarskog kapetana' u Kasabi«.

In nato se v pismu razkriva v njem cinik: »Ja živim među divljacima, prljavim i neukim. Ovi ljudi ne samo što nisu civilizovani nego se, po mom tvrdom uvjerenju, neće nikad moći civilizovati, jer ono malo duha i razuma što imaju upotrebljavaju upravo zato, da se otimaju svakom pokušaju civilizacije.«

In ta lastnost se še očitneje pokaže, ko govori o Rifki: »Među ovdašnjim nemogućim i gotovo nevidljivim ženama, ova mlada Španjolka mi je jedina nada i utjeha. Učila je školu. Zaljubljena je, izgleda, u mene, ali to ovdje nije nikako dovoljno da se do žene dođe. Nikad je ne puštaju samu. Vidimo se na ulici. Izmijenimo nekoliko riječi (od same zabune ona jedva i govori) i već nas svi gledaju kao čudovišta. Kad prođem ispred njene kuće, čujem kako joj majka ljutito zatvara kapke na prozorima. Dopisujemo se i to je zasad sve. Da možeš da čitaš ta pisma! Destilovana nevinost.«

Razumljivo je, da na tak način razbija monotonijo slikanja v isti liniji in s tem doseže raznolikost in večjo zanimivost prikazovanja. Zaradi tega rad slika dva portreta v kontrastu. Lika Demo in Bajazit v *Zakletem dvorišču* postaneta na tak način živahnjša. V tem romanu ustvarja najprej lik fra Petra, ki razen pisatelja postane pripovednik dogodkov, tako da so tipi karakterizirani iz njegovih oči. Pisatelj jih tudi postavlja v medsebojne odnose, dialoge, tako da dobimo vrsto različnih aspektov v osvetlitvi iste osebe.

Svojim likom se približuje brez predsodkov. Koliko je samo različnih tipov frančiškanov od izredno dobrega fra Luke, »likara« iz *Travniške kronike*, do

razuzdanih duhovnikov v *Probi*, kjer jim vino razkriva znatne človeške slabosti! Pri tem je potrebno še posebej poudariti, da je Andrić — v nasprotju s stoletno jugoslovansko epiko, ki je Turke prikazovala samo s črno barvo — ustvaril enega najbolj poduhovljenih tipov, mladega Turka Čamila s tragično usodo. Tako ljudje oživijo.

Včasih riše lik v gibanju in s to dinamiko dosega živahnost. Takšen je zlasti portret Rifke v noveli *Ljubezen v kasabi*:

»Rifka je kći starog Pape, jevrejina, koji je pre pedeset godina došao iz Sarajeva kao siromah staklar a danas je gazda i trgovac. Nema joj punih šesnaest godina a već odavno ne može da prođe kroz čaršiju. Ma kako udešavala hod, sve na njoj trepti, igra i drhti: haljina, grudi, kosa. A mladi dučandžije koji moraju uvijek da imaju po jednu takvu *pilicu* (kad se jedna uda druga doraste) dižu glave s posla, cvrkuću, kašljucaju i dozivaju se. Danilo, kasapin, vrisne pa zubima otkida cjepku od lučeva dovratnika na dućanu, a mušterije mu mezete džigericu, smiju se i plješću. I Murat Bektaš, kraj mangale, kost i koža, nepomičan i uzet, prati je samo očima:

— E, beli je k'o od srče, vidi se da je džandžisko.«

Eden najbolj plastičnih portretov je tip Karadoza v *Zakletem dvorišču*. V njem je ostro označen osnovni značaj tega lika, detajli pa so zelo natančno izbrani in v sintezi oblikujejo izredno živ lik:

»Rano pregojen, kosmat i tamne puti, on je rano i ostareo, bar naizgled. Ali je njegov izgled mogao da prevari čoveka. Sa svih svojih sto oka težine, on je, kad bi zatrebalo, bio živ i brz kao lasica, a njegovo teško in mlohavo telo razvijalo je u takvim trenucima bikovsku snagu. Iza pospanog i kao mrtvog lica i sklopljenih očiju krila se uvek budna pažnja i đavolski nemirna i dovrtljiva misao. Na tom licu tamnomaslinaste boje nije nikad niko video osmeh, ni onda kad bi se celo Karadozovo telo treslo od teškog unutarnjeg smeha. To lice je moglo da se steže i rasteže, menja i preobražava, od izraza krajnjeg gnjušanja i strašne pretnje do dubokog razumevanja i iskrenog saučehća. Igra očiju u tom licu bila je jedna od velikih Karadozovih veština. Levo oko bilo je redovno gotovo potpuno zatvoreno, ali se između sastavljenih trepavica osećao pažljiv i kao sečivo oštar pogled. A desno oko bilo je širom otvoreno, krupno. Ono je živelo samo za sebe i kretalo se kao neki reflektor; moglo je da izađe do neverovatne mere iz svoje duplje i da se isto tako brzo povuče u nju. Ono je napadalo, izazivalo, zbunjivalo žrtvu, prikivalo je u mestu i prodiralo u najskrovitije kutove njenih misli, nada i planova. Od toga je celo lice, nakazno i razroko, dobivalo čas strašan čas smešan izgled groteskne maske.«

Zelo so mu uspeli zlasti ženski liki: Ana Marija v *Travniški kroniki*, Mara Milosnica, Rifka, in ko so po Evropi trpele žrtve rasizma, ni ustvaril Andrić po naključju tako plastičen lik židinke Lotike v romanu *Na Drini most*, ali Salamona v *Travniški kroniki* v večni borbi za ohranitev življenja. S tem v zvezi bi lahko rekli: ko se postavi družbeno-politična slika okupacije k romanom, ki so bili v tem času napisani, dobivajo nekatera mesta, čeprav v zgodovinski obleki, močno sodobno resonanco (težave židov, teme o frančiškanih in njihova odvisnost od Rima v *Travniški kroniki*). Razen tega uspešno kontrastira situacije. Veseli ples v romanu *Na Drini most* pretrga iznenadna vest o sarajevskem atentatu. Zaradi raznolikosti kompozicijskih delov vnaša v romanih, zlasti v *Zakletem dvorišču*, esejistična razmišljanja (o dveh bratih tekmeocih).

Pomembna ustvarjalna komponenta v strukturi Andrićevih del je humor. Dobiva moč s tem, da ostro opazi in kontrastira človeške slabosti. Z ironičnim smehom razodeva nespretnost junaka Đerzeleza v odnosu do žensk. Roga se kakšni nerodnosti frančiškana, ki tepe grešnico, da bi jo kaznoval, in jo po

naključju prime za prsi ter v zadregi kot pred hudičem zbeži. Eden najboljših humorističnih tipov je orisan v noveli *Proba*. Tu od začetka do konca dominira humor kot osnovno razpoloženje. Vsak resen poskus župnika Grge, da bi discipliniral frančiškanskega veseljaka Serafina, se sprevrže v neuspeh in nato v komično resonanco. »Svi su imali osećanje da je naišao potop smeha i preplavio svet i da je sve u njemu poneseno tom poplavom i da sve živo gubi svoje oblike i funkcije i nestaje, pretvarajući se u smeh.«

Andrićeva moć je še v tem, da odlično pozna psihologijo množic in da jih zna duhovito označiti:

»U ovim sredinama sve je povezano, čvrsto uklopljeno jedno u drugo, sve se podržava i međusobno nadzire. Svaki pojedinac pazi na celinu i celina na svakog pojedinca. Kuća posmatra kuću, ulica nadzire ulicu, jer svaki odgovara za svakoga, i svi za sve i svaki je potpuno vezan sa sudbinom ne samo svojih srodnika i ukućana nego svojih komšija, istovernika i sugrađana. U tom je snaga i robovanje toga sveta. Život jedinke moguć je samo u tom sklopu i život celine pod takvim pogodbama. Ko iskoči iz toga reda i pođe za svojom glavom i svojim nagonima, taj je isto što i samoubica i propada pre ili posle nezadržljivo i neminovno.«

V *Travniški kroniki* je tudi odličan psiholog smrti, strahu in tesnobe:

»Tada su nastupila ona vremena u kojima svak nastoji da bude malen i nevidljiv, svak traži zaklona i skrovišta, tako da se tada u čaršiji govorilo da ‚i mišja rupa vredi hiljadu dukata‘. Strah je legao na Travnik kao magla i pritisnuo sve što diše i misli.

To je bio onaj veliki strah, nevidljiv i nemerljiv, ali svemoćan, koji s vremena na vreme nailazi na ljudske zajednice i povije ili pookida sve glave. Tada mnogi ljudi, obnevideli i zalučeni zaborave da postoje razum i hrabrost i da sve u životu prolazi i da život ljudski, kao i svaka druga stvar, ima svoju vrednost, ali da ta vrednost nije neograničena. I tako prevareni trenutnom mađijom straha, plaćaju svoj gô život mnogo skuplje nego što on vredi, čine podla i niska dela, ponižavaju se i sramote, a kad trenutak straha prođe, oni vide da su taj svoj život otkupili po suviše visokoj ceni ili čak da nisu bili ni ugroženi, nego samo podlegli neodoljivoj varci straha.«

Pri njem zažive tudi mrtve stvari. Eden najlepših primerov je most na Drini, ki tako odlično povezuje posamezne dele — pravzaprav novele — v eno kompozicijsko celoto in simbolično Vzhod z Zahodom. Tudi v drugih prozah zelo spretno vsklaja izbrane sestavine v zaokroženo umetniško delo.

Zlasti zna odlično poantirati konec dogajanja. S te strani so duhovit primer zadnji stavki *Zakletega dvorišča* ali *Ljubezni v kasabi*, ki z nepričakovanim zaokretom emocionalno presenečajo bralca:

»I tu je kraj. Nema više ničeg. Samo grob među nevidljivim fratarskim grobovima, izgubljen poput pahuljice u visokom snegu što se širi kao okean i sve pretvara u hladnu pustinju bez imena i znaka. Nema više ni priče ni pričanja. Kao da nema ni sveta zbog kog vredi gledati, hodati i disati. Nema Stambola ni Proklete avlije. Nema ni mladića iz Smirne koji je jednom umro još pre smrti, onda kad je pomislio da je, da bi mogao biti, nesrečni sultanov brat Ćem. Ni jadnog Haima. Ni crne Akre. Ni ljudskih zala, ni nade i otpora koji ih uvek prate. Ničeg nema. Samo sneg i prosta činjenica da se umire i odlazi pod zemlju.

Tako izgleda mladiću pored prozora, kog su za trenutak zanela sećanja na priču i osenila misao o smrti. Ali samo za trenutak. Najpre slabo pa onda življe, kao u sporom buđenju, do svesti mu sve jače dopiru glasovi iz susedne sobe, nejednak zvuk metalnih predmeta što tupo padaju na gomilu i tvrdi glas fra-Mije Josića, koji diktira popis alata, zaostalog iza pokojnog fra-Petra.

— Dalje! Piši: jedna testera od čelika, mala, nemačka. Jedna!«

Torej tragika človeške usode in takoj na to preokret pisatelja: vendar življenje gre svojo pot naprej!

Pri vsem tem je potrebno še posebej poudariti, da je Andrić eden tistih redkih pisateljev, pri katerem ne čutimo tujih vplivov. Verjetno so bili, toda pisatelj jih tako zabriše, da bralec ne vidi nobenega sledu. Tudi to je velika kvaliteta!

Andrić je mojster besede, in sicer bosenske štokavščine. Dogodke opisuje v jasnih, izklesanih stavkih. Spretno uporablja inverzijo stavkov in deviacijo besed, da bi dosegel pestrejši, slikovitejši ritem in diskretno razgibanost svoje proze. Žato je bil napačen prvi slovenski prevod romana *Na Drini ćuprija* pod naslovom *Most na Drini*, ker prevajalec ni upošteval Andrićeve deviacije, ki ima posebno stilistično opravičilo. Bolj adekvaten je v drugi izdaji: *Na Drini most*. Pogosto se izraža v kratkih stavkih, ki imajo pri njem funkcionalno nalogo, da v kar se da kratkem povedo hitrost ali težo dogajanja: »Sutra na noč opet: Ledenik pada sa ograde, raširene se ruke sklapaju. A treće noći upada njen brat, mrgodan i onizak mladić, u gaćama i košulji, razdrljen. Ledenik bježi. Rifka pada u cvijeće. Brat puca dvaput u tamu« (*Ljubezen v kasabi*).

Poglabljena vsebina zahteva in doseže pri njem kondenzacijo izraza. Njegov stavek je poln vsebine, ker hoče izraziti bistveno s čim manjšim številom besed. Včasih stopnjuje asociacije in klimaks poantira z duhovitim aforizmom: »Ali, prokletstvo i jeste u tome što razgovora i saveta ima uvek, osim onda kad nam je to najpotrebnije; i što o onome što nas istinski muči niko neće sa nama jasno i iskreno da govori« (*Travniška kronika*).

Nikakor ne forsira metaforičnosti in figurativnosti, kakor se to včasih opazi pri Krleži v esejih. Izraža doživetje z besedami v direktnem pomenu, toda včasih zabliski kakšna metafora in odločno oživi situacijo ali lik. Čeprav iztrgane iz konteksta, delujejo take figure zelo močno: »Još ljetos crnpurasta, ćupava, oko usta sa trgovima od petrovača jabuka, sad odjednom pobijelje, utanji se i prelomi u pasu, pa kad prolazi kroz čaršiju pomještaju se i dovikuju dućandžije s obje strane« (*Ljubezen v kasabi*).

Ali sugestiven prikaz plesa v romanu *Na Drini most*: »Moćna struja je prelazila iz letnje zemlje u razigrane noge i širila se kroz lanac vrelih ruku; na tom lancu treslo se kolo kao jedno jedinstveno biće, zagrejano istom krvlju, nošeno istim ritmom.«

Ali opis Davila v situaciji negotovosti: »Kao uvek u sličnim prilikama, kao nekad u slučaju mladog novskog kapetana, Davil je osećao oko sebe živ zid od lica i očiju, hladnih i nemih kao po prećutnom dogovoru, ili zagonetnih, praznih ili lažljivih.«

Ali: »Strah je poravnjavao veziru put« (*Travniška kronika*) in dalje: »I oni su jahali nekim kratkim, pogrebnim korakom, bez šuma i dozivanja.«

Nato zelo duhovito: »Posle toga razgovor je morao zapeti, jer kad dvoje ljudi razgovara, reći se jedna o drugu pale i razbuktavaju, a njihove reći su išle jedna mimo drugu i svaka za sebe« (*Travniška kronika*).

Z figurativnostjo rad in uspešno lirizira in oživlja pokrajino:

»Zbog strmog tla kuće su nadnesene jedna nad drugu. Kako se selo sužava pri krajevima, na dnu i na vrhu proseline, to izdaleka gledano liči na neku galiju koju je gigantski i davno nestali talas nekog potopa izbacio i nasukao na ovu visiju.

Iz sredine sela ide put koji se naglo obara i niz hridine i obronke vijuga i spušta ka Drini, ukleštenoj među stenama. Dva sata se tim putem slazi, a više od tri uspinje.

Uporedo sa putem ide, upravo krivuda i ponire, Crni Potok koji se na mahove baca sa stena strmoglavce, u slapovima tako visokim da se njegova oskudna voda pretvara u kišu i rosu pre nego što se ponovo dohvati zemlje« (*Olujaci*).

Tudi njegove primerjave so zelo plastične: »Jevreji uzavreli kao pčele« (*Ljubezen v kasabi*). Ali fina niansa v portretu: »Na uobičajenom mestu, bez ikakve vidljive promene, sedeo je vezir u punom svom ornatu, nagnut na jednu stranu kao prestareo spomenik« (*Travniška kronika*).

Osnova Andrićevega jezika je dinarska štokavščina, in če že govorimo o kakšnem zgledu, gre tu v manjši meri za Vuka Karadžića, zlasti kar se tiče jasnosti prikazovanja. Vendar je velika razlika v tem, da je Andrićev jezik še bolj zgoščen, izrazit in zelo reljefen. Andrić ima prefinjen občutek za to, da se osebe označujejo s svojim individualnim jezikom. Tako na primer navadni bralec najbrž ne opazi, da je govor fra Petra ijekavski, pisateljev pa ekavski v *Zakletem dvorišču*. Vsak lik iz te zaporniške družbe govori z nekaterimi posebnostmi jezika, ki so izraz njegove mentalitete. Tako neki surov mornar s hripavim basom prikazuje v prešernih hiperbolah natakario Grkinjo: »Krupnijeg i čvršćeg ženska nisam video. Galija. Nosi grudi pred sobom kao dva jastuka.«

Iz vsega tega vidimo, da je Andrić že po tematiki — eksotika Bosne in občutki smrti — mikaven za svetovnega bralca in s tem aktualen. Globoko humanizira rahlo nakazane zgodovinske teme. V sodobnih se ne znajde najbolje, ker rabi distanco za prikazovanje. Po metodi je zelo uspešen psihološki realist s prefinjenim smislom za niansiranje in psihoanalizo ter zlasti odličен portretist. Ima smisel za humor. Njegov dialog ni posebne kvalitete, vendar je primeren psihologiji lika ter deluje naravno in solidno. Lirizira in oživlja pokrajino in interijere. Kompozicija mu je večinoma duhovita in invenciozna. Je pesnik izredne enostavnosti, ki je pravzaprav ustvaritev subtilne senzibilnosti. Z zelo natančnim okusom izbira zgoščene in plastične besede in z njimi oživlja ljudi in situacije. Je odličен stilist, ki se neopazno vtihotapi v bralčevo zavest in čustva, nato pa suvereno in trajno zavlada nad njimi.

Ko se te kvalitete z visokimi epiteti sintetizirajo v celoto, se vidi, da je *Andrić* ogromna ustvarjalna sila. Klasič že v sodobni književnosti! Zaradi vseh teh umetniških lastnosti, in še drugih, ki niso bile omenjene, je Andrić res zaslužil visoko svetovno priznanje. Z njim pa tudi jugoslovanska kultura!

Rudolf Kolarič

RAZISKOVANJE ZGODOVINE SLOVENSKEGA JEZIKA

(Iz predavanja na III. kongresu jugoslovanskih slavistov v Ljubljani)

Ljudje jezikoslovca večkrat sprašujejo, od kod ta in ta beseda, kako je nastala, zakaj se tako in tako rabi. Videti je torej, da jih zanimajo vprašanja jezika. Včasih se v kaki družbi celo nejezikoslovci sporečejo, da je kaka beseda

ali besedna zveza tako nastala in ne drugače in da je zato samo tako prav. Zatorej ne bo odveč, če se nekoliko pomudimo ob vprašanih zgodovinskega raziskovanja slovenščine. Da je to potrebno, čutijo celo nešolani ljudje, kaj šele jezikoslovci.

Če se slovenski ali katerikoli jezikoslovec loti kateregakoli vprašanja slovenskega jezika, pride že takoj od začetka v veliko zagato: manjka mu nadrobni študij o posameznih delnih vprašanih, manjka mu novih kritičnih izdaj vseh vrst jezikovnih spomenikov z monografskim opisom njih jezika, manjka mu sleherno nadrobno gradivo za obravnavo katerega problema. Za vse si mora iz posameznih spomenikov zbirati gradivo sam. Naj navedem samo dva primera:

Vprašanje genitivnega objekta v nikalnem stavku, če je objekt odvisen od infinitiva in ne naravnost od zanikanega povedka (Rekel mu je pokositi travnik: Ni mu rekel pokositi travnik/travnika), gotovo ni najbolj zapleteno vprašanje slovenske sintakse. Pa vendar bi tisti, ki bi hotel končno osvetliti to vprašanje in postaviti trdno pravilo današnji rabi, moral ekscerpirati vse slovenske pisane in tiskane tekste od Brižinskih spomenikov dalje do današnjih piscev pismene slovenščine. Prav tako bi si moral zbrati gradivo po vseh slovenskih narečjih. Saj nimamo niti enega pisanega ali tiskanega teksta jezikovno v podrobnosti obdelanega, najmanj pa sintaktično. Prav tako ne narečja. In če se že kdo loti takega posla, se mu takoj postavi nasproti druga zapreka: kje in kako naj dobi dela in izdaje, ki bi jih moral ekscerpirati. Vsi ne morejo delati v NUK-u, pa tudi za vsako kontrolo teksta ne more jezikoslovec leteti v NUK. Včasih bi celo trije, štirje hkrati potrebovali, vsak za drug nadrobni problem, isto delo.

Vse isto delo bi moral opraviti in v iste zadrege bi prišel tudi tisti, ki bi hotel pokazati postanek, osnovni pomen in razvoj vseh nadaljnjih pomenov n. pr. glagola *pustiti* v slovenščini.

Zato nam je zgodovinsko raziskovanje, in to dobro organizirano raziskovanje slovenščine potrebno že s stališča današnje žive rabe jezika. Pri tem raziskovanju torej ne gre za neko osebno ljubezen ali zanimanje za jezikovna vprašanja (oboje je takemu raziskovalcu nujen pogoj za uspeh), torej ne zgolj za teoretične izsledke, marveč za upoštevanje teh izsledkov v sodobni jezikovni praksi.

Kaj imamo v zgodovinskem raziskovanju slovenščine (tudi dialektologijo štejem po Ramovšu sem) narejenega?

Ramovš je veliko naredil in dognal, a dostikrat bolj intuitivno na osnovi maloštevilnega in često pomanjkljivega gradiva. Pa še Ramovš po l. 1936, ko je izšel I. del njegove *Kratke zgodovine slovenskega jezika*, ni več dalje raziskoval zgodovine slovenskega jezika. Tako smo torej tudi tukaj že za petindvajset let v zastanku. Zato je razumljivo, da novejša raziskovanja, tako historično jezikovna kot dialektološka, marsikje popravljajo njegove izsledke. Pa še nekaj: Ramovš je zbiral gradivo in obravnaval v svojih delih sistematično le glasoslovje: konzonantizem je obdelal sintetično, vokalizem (v Zgodovini slov. jez. I.) le delno in ne tako obširno. Sintetične podobe slovenskega akcenta ni podal; problem je bil in je še vedno preveč zapleten, predvsem zato, ker nimamo podrobnega materiala in monografij o akcentu posameznih narečij, pa tudi zato, ker se akcent v splošni slovanski akcentologiji danes drugače tretira kot pred tridesetimi leti. Sinteza bo mogoča šele, ko bo zbrano in obdelano

vse akcentsko gradivo po posameznih narečjih. O dialektih je podal Ramovš splošno geografsko sliko in opis in v glavnem tudi odnose med njimi. Manjka nam pa sleherna fonološka in sploh strukturalna obravnava dialektov in zgodovinskega razvoja posameznih narečij ali vsaj narečnih skupin.

Za morfolgijo, besedotvorje, pomenoslovje in besedni zaklad je Ramovš zbiral gradivo le bolj sporadično in slučajno, če je mimogrede opazil kaj ne navadnega. Sistematično sam za te kategorije jezika gradiva ni ne zbiral in zato tudi ne obravnaval. Njegova *Morfologija* (ki so pravzaprav avtonizirana skripta) ne gre mnogo preko Oblaka in pri glagolu preko Miklošiča in Vondráka. Tudi tukaj je semtertja odlično obdelal le kake zanimive posebnosti (n. pr. deklinacijo samostalnika oče). Vse drugo še čaka sistematičnega obravnavanja po posameznih spomenikih oziroma pisateljih (vse do sredine 19. stoletja), po posameznih besednih kategorijah (samostalnikih, pridevnikih, zaimekih, števnih, glagolih in pri teh vse osebne in neosebne oblike). Ob tem bo treba obdelati tudi pomen in rabo vseh oblik ter zveze z drugimi besedami. Ali bomo to morda dali k splošni stavčni sintaksi? Nekje mora biti obravnavano. Monografično bo treba raziskati oblike, nastanek in rabo nepregibnih besednih vrst, že ob spomenikih in pisateljih in naposled sintetično.

Sintaksa Ramovša ni privlačevala, ne historična ne sodobna, a v uvodu v *Konzonantizem*, str. II, kjer je podal zasnovo celotne historične gramatike slovenskega jezika, je kot šesto knjigo predvidel historično sintakso. Zanj nimamo zbranega niti najosnovnejšega gradiva in zato sveda tudi ne razprav o posameznih problemih historične sintakse. Brez historične sintakse pa kajpada tudi težko rešujemo sintaktične probleme sodobnega pismenega jezika. Prav tako tudi ne brez sintakse vseh slovenskih narečij.

Zavedati se moramo, da en sam človek slovenske historične sintakse ali sintakse narečij ne bo nikdar naredil. Potrebna nam bo striktna organizacija in sistematično delo na vseh področjih historičnega raziskovanja, ne samo za sintakso. Ob monografski obdelavi posameznih pisanih in tiskanih spomenikov in piscev bo treba natanko obravnavati tudi sintakso. Šele na osnovi takih razprav se bo mogoče lotiti sintetične obravnave posameznih sintaktičnih problemov in naposled napisati historično sintakso slovenskega jezika.

Že iz do sedaj povedanega dovolj jasno sledi, da se moramo najprej z vso resnostjo lotiti izdajanja vseh važnejših pisanih in tiskanih spomenikov in v teh izdajah filološko in lingvistično natančno obdelati njih jezik v vseh gramatičnih kategorijah, in to z uporabo vseh modernih lingvističnih metod, tudi statistične. — Pa bo morda kdo rekel, da imamo že odlično izdajo Brižinskih spomenikov, namreč Kos-Ramovševo. Res je izdaja sama odlična in kritična, a jezikovno pa tudi filološko premalo obdelana. Da je to res, vidimo že iz dejstva, da je A. V. Isačenko leta 1943 v svoji knjigi *Jazyk a pôvod Frizinských pamiatok* nekaj po naročilu hote, nekaj zaradi nedovoljnega znanja slovenščine, zlasti njene zgodovine in narečij mnoga dejstva narobe postavil in Brižinske spomenike razglasil za starocerkvenoslovanski oziroma staroslovaški spomenik. Razen s filološkimi skuša Isačenko dokazati predvsem z leksikalnimi elementi, da Brižinski spomeniki niso slovenski. Za nekatere besede bi bil Isačenko lahko že samo po Pleteršniku in Ramovševih spisih dognal, da so še danes v istih ali nekoliko spremenjenih oblikah znane, a verjetno mu to takrat ni šlo v račun. V marsičem smo pa krivi Isačenkovi napačni izvajanj Slovenci sami, ker do danes še nismo zbrali besednega zaklada prekmurskega, prleškega in vsaj

še goričanskega dialekta, v katerih so mnoge besede, za katere Isačenko trdi, da jih v slovenščini ni, še danes v rabi. Doslej nismo izdali še nobenega narečnega slovarja. Preden pa bomo Slovenci dali končno sodbo o jeziku Brižinskih spomenikov, moramo temeljito preštudirati jezik vsaj Küzmičevega Novega zakona in tudi drugih starejših prekmurskih piscev, pa ne samo fonetiko in eventualno malo še morfologijo, kako je pri nas stara navada, marveč vse jezikovne kategorije s slovarjem vseh besed in njih zvez v teh tekstih. Isto velja tudi za vse prleške in koroške pisane in tiskane spomenike. Prav tako so nam potrebne popolne gramatike in slovarji vseh slovenskih narečij. Samo tako oboroženi bomo lahko rekli, kaj je naše in kaj ni naše, kako se je naše v vseh jezikovnih kategorijah razvijalo, kaj je starega ostalo, kaj se je izgubilo, a je še pred sto ali dve sto leti bilo, kaj, kako in odkod je novo prišlo itd. Isačenko vse to ni bilo ali ni hotelo biti jasno, ker ne priznava za slovenske n. pr. besede: str. 59 *račiti* (še danes znano po Dolenjskem in vsem vzhodnem Štajerskem in Prekmurju); str. 56 psl. zaimek *só* (prim. leto-s, dane-s, o-sorej, do-sihmal ipd.); str. 58 *igdaže* (prleško *igda*), str. 56 *inoga* (prleško *in-di*), str. 56/57 *eže* (slov. *k-er*, shrv. *j-er*), str. 58 *elikože* (vsa slovenska Štajerska pozna še danes *k-eliko*; *k-* je seve mnogo mlajši); to bi bil Isačenko pri Ramovšu tudi že lahko našel, itd.

Pod zvenečim naslovom *Syntax Frisinských památok* obravnava Isačenko le besedni red svojilnega zaimka ali pridevnika s samostalnikom; vso drugo sintakso Brižinskih spomenikov je pustil nedotaknjeno. Vendar bi mu že samo bežen pogled v sintakso slovenskih narodnih pesmi v marsičem ovrgel tudi njegove trditve o besednem redu.

Na glasoslovje Isačenko ni dosti zidal svojih trditev, vendar moramo Slovenci nadrobno analizirati vsak glas in znak Brižinskih spomenikov in temeljito revidirati tudi substitucijsko teorijo. Po M. Kosu in Nahtigalu pravi Ramovš (ČJKZ VII, 160), da n. pr. znaki nad vokali »ne označujejo naglasa, marveč so le pomožni znaki za razlikovanje črk in besed pri branju«. Po tej Ramovševi formulaciji so to vendarle diakritični znaki, bodisi za vokalne ali akcentske kvalitete ali opozicije, ki spreminjajo pomen.

Vsekakor to vprašanje ni rešeno in ga je treba z novejšimi lingvističnimi metodami ponovno preiskati. To velja tudi za druge najstarejše slovenske tekste: očenaš, deset zapovedi itd. Raziskava prozodičnih elementov slovenščine (zlasti po narečjih) bi verjetno odgovorila tudi na vprašanje, ali so Brižinski spomeniki res verzificirani ali ritmična proza (Sievers, Ramovš).

V zvezi z Brižinskimi spomeniki pravi Ramovš: »Miklošič VSG I², 94 je sicer menil, da je imela slovenščina 9. stol. le v nekaterih besedah še nazalne vokale, vendar tega ni možno sprejeti, kajti proti temu govore izposojenke (zgodaj prevzeta krajevna imena) iz slovenščine v nemščino...« (ČJKZ VII, 160).

Toda slovenske izposojenke v nemščino in nemške v slovenščino so gotovo bile mnogo prej izposojene, preden so bile v enem ali drugem jeziku zapisane. Sam čas prvega zapisa premalo dokazuje (za Brižinske pa celo vsi priznavajo, da so prepisi starejših originalov ali tudi že prepisov). Zato bo treba vse take izposojenke v starih listinah nadrobno analizirati z modernimi lingvističnimi metodami, da bomo prišli na jasno. Zdi se, da je Miklošičevo mnenje o nazalnih bliže resnici ko Ramovševo; tudi Nahtigal se glede nosnikov drži Miklošičevega mnenja. Na osnovi analize imenskega gradiva v starih zapisih bi se nemara dalo točneje dognati, kdaj je ta ali ona narečna skupina

izgubila nazalni izgovor, ker že Ramovš priznava, da ga niso vsa narečja hkrati (ČJKZ VII, 161).

Pri obravnavi slovenskega historičnega onomastičnega gradiva so doslej lingvisti, tudi domači, skoraj popolnoma prezrli dejstvo, da isto lastno ime v vseh narečjih ni imelo enakega in istočasnega razvoja; stari zapisi najrazličnejših slovenskih in izposojenih lastnih imen bi ob nadrobni analizi vseh glasovnih in drugih elementov mogli pojasniti še marsikaj iz starejšega in kasnejšega razvoja slovenskega jezika, n. pr. sovpad *ʔ* in *ʕ* in vokalizacijo *ə* v *a* - *ɛ* - *ɛ* ali prehod (vsaj kronološko) skupine *tʰt* v *tol/tut*. Ramovš na primer misli (po primerih), da so pisave *ul*, *ol* v teh časih le nemške substitucije za velarni vokalični *l*, kjer je »pomožni vokal *o* oz. *u* približno podajal velarnost *l-a*« (ČJKZ VII, 166).

Toda, ali res ne bi bilo mogoče, da bi *ul*, *ol* že reflektirala začetek naslednje faze razvoja slovenskega vokalnega *l* v *ol*? To vprašanje vsaj zame tudi še ni definitivno rešeno.

Ob teh zgledih sem hotel le na kratko pokazati, kateri novi, še nerešeni problemi nastajajo samo ob Brižinskih spomenikih. Podobno tudi ob drugih spomenikih in kasneje pri tiskanih tekstih.

Glede na filološko raziskavo in substitucijsko teorijo se mora lotiti vseh starejših slovenskih spomenikov (Brižinski, Celovski, Stiški itd.) slavist in germanist v eni osebi (kolikor je to danes pri nas še mogoče), spomenikov z jugozahoda (Čedadski itd.) pa slavist in romanist. Za čisto filološke probleme teh tekstov je potreben še biblicist in specialist za stare krščanske liturgije (Grivec!).

Naj omenim na tem mestu še, da skoraj nič še nismo raziskovali medsebojnih vplivov n. pr. slovenščine in nemščine, slovenščine in italijanščine oz. furlanščine, slovenščine in madžarščine. Pa je gotovo, da ti vplivi ne segajo samo v leksikon, marveč tudi v glasoslovje, morfologijo, besedotvorje in gotovo tudi v sintakso. Za primer naj navedem problem diftongizacije dolgega *e* in dolgega *o* v obmejnih štajerskonemških govorih onkraj Spielfelda: *hejbn*, *lejzn*; *soj*, *houln* (za *heben*, *lesen*, *so*, *holen*). Slovenski in nemški fonološki sistem teh obmejnih govorov je vsaj na prvi posluš isti. Zato delata slovenski in nemški govor od daleč isti akustični vtis. Kako je do vsega tega prišlo? Podobno je že, Ramovš omenil za obmejne slovenske govore z italijanščino. — V prekmurščini imamo glasovne elemente, ki so vsaj na prvi posluš na las podobni sosednjim madžarskim; zdi se, da imata dolgi poudarjeni in nepoudarjeni (kratki) *a* v severni prekmurščini enake foneme kakor madžarščina, itd. Kakšno je to medsebojno razmerje, bi nam mogla pojasniti madžarska historična slovnica in dialektologija. Mogoče se bo ob študiju teh medsebojnih odnosov tudi substitucijska teorija pokazala v drugi luči.

Vprašanje zgodovinskega slovarja slovenskega jezika je pri nas vsaj tako pereče kakor vprašanje slovarja sodobnega pismenega jezika. Izdajam posameznih pisanih in tiskanih tekstov je treba dodati slovarje vseh besed, njih oblik in zvez. Sestava takih slovarjev bo pogoj za obravnavo drugih jezikovnih problemov. Šele iz takih specialnih slovarjev se bo mogel sestaviti dober historični slovar slovenskega jezika. S takimi delnimi slovarji bomo tudi prej dobili vsaj nekaj porabnega v roke. Problemi slovenskega besedotvorja in pomenoslovja se bodo mogli definitivno reševati le ob dobrem historičnem slovarju. — Obravnavanje leksikalnega gradiva naj bi bilo že v teh delnih, specialnih slo-

varjih moderno, strukturalno, kakor je osnovna načela za moderen slovar odlično postavil B. Vodušek v svojem predavanju na III. slavističnem kongresu (JiS VII. 5—10.* Potem bo tudi sinteza lažja in hitrejša.

Kakor pisane spomenike do začetka književnosti in po njej bo treba obdelati z vseh strani tudi tiskana dela. Pravzaprav je skoraj neverjetno, da še danes nimamo celotne monografije niti o Trubarjevem jeziku. Naše sodbe o njegovem jeziku slonijo na manjših, delnih in povečini nesistematičnih in bolj prigodnih razpravah o Trubarjevem jeziku. Nismo izdali slovarja še niti enega njegovih del, niti obdelali jezika katerekoli njegove knjige z vseh strani. Nihče nam še ni podal niti približne slike Trubarjeve sintakse, kaj šele da bi jo primerjal z današnjim domačim narečjem na Raščici.

Ker tudi Dalmatinovega, Bohoričevega in Kreljevega jezika nimamo obdelanega, ne moremo v celoti videti tudi razlik med njihovim jezikom, niti dobiti sinhronične slike vse takratne dolenjščine in notranjščine, kaj šele vse slovenščine 2. polovice 16. stoletja. A te reči bi bile za razumevanje zgodovinskega razvoja slovenščine zelo zanimive in koristne. Že za 15., gotovo pa za 16. in naslednja stoletja bi na osnovi monografskih obdelav jezika vseh del in piscev enega stoletja lahko sinhronično obdelali slovenski jezik posameznih stoletij. Taka dela poznam iz ruščine, poljščine pa tudi iz drugih jezikov. Iz sinhronične študije slovenščine 18. stoletja bi n. pr. dobili mnogo jasnejšo podobo o tedanjem knjižnem jeziku in razvojnih tendencah v njem, kakor jo imamo danes predvsem od literarnih zgodovinarjev, ki jim razvoj jezika v kaki epohi gotovo ne more biti glavni namen raziskovanja.

Prvo polovico 19. stoletja nekateri že računajo k sodobnemu knjižnemu jeziku. Kar se tiče besednega zaklada, to v glavnem še drži, čeprav marsikatera beseda danes zveni že arhaično, n. pr. *Vodnikove pismenost, spominek, sklenica*, ali *Prešernove lepotija, zastopiti, reva* (= *revščina*), *more* (za *mora*), *svečava* (*svetloba*), *modrije, lepote* (*lepotice*), *nedelja* (*teden*) itd. Današnji pismeni jezik skoraj ne upošteva moderne vokalne redukcije, pri Vodniku in Prešernu je skorajda splošna: *Mat'* *pjéjo*, *brante*, *men'*, *prijatli*, *ak'*; *bognja*, *trdjo*, *množca*, *tovaršem*, *voljo* (*volijo*) itd. Tudi v oblikoslovju se je od petdesetih let prejšnjega stoletja marsikaj spremenilo, prav tako v sintaksi, zlasti v besednem redu. Zato to dobo rajši prištevam k zgodovini slovenskega knjižnega jezika kot pa k sodobnemu. Prešerna imamo na primer že večkrat ekscerpiranega (vsaj besedni zaklad), a tiskanega nimamo še nobenega slovarja, pa bi nam bil bridko potreben. Izredno zanimiva bi bila na primer tudi celotna monografska obdelava Vodnikovega jezika s popolnim slovarjem vseh njegovih spisov, tudi prevodov uradnih patentov in drugih vladnih odredb. V njih je še mnogo novega, neznanega, a lepega.

Neprijetna je ugotovitev, da še noben slovenski pisec, pisatelj ali pesnik ni dobil monografije o svojem jeziku, ki bi po vseh gramatičnih kategorijah prikazala njegovo govorico. O krivdi ali nekrivdi govoriti nima smisla. Preveč smo zagledani v svoj plot in redko pogledamo preko njega, kaj se tam godi; še redkeje pa se spomnimo ali odločimo, da o svojih ljudeh kaj podobnega napišemo kakor drugi narodi o svojih. Menda smo prepričani, da nam to sploh ni potrebno, ali da je vse to samo po sebi jasno in razumljivo. Kadar pa jezikoslovec za kak specialni problem ali za morebitno dokumentacijo v slovnici po-

* Glej tudi v tej številki na str. 117. (Ur.)

trebuje podatke iz slovenskih pisateljev in pesnikov, si mora vse gradivo sam zbrati in vsaj v glavnem pregledati vse pisane in tiskane vire. Da je to ogromno delo in da se pri tem mnogo prezre in sploh ne doseže, je jasno vsakemu, ki je kdaj kaj takega že sam delal.

Zadnja leta sem za svoje razprave iz zgodovine slovenskega jezika dostikrat bil prisiljen, da sem se ob pomanjkanju narečnega gradiva zatekel k narodnim pesmim, pripovedkam in podobnemu blagu. Pri tem sem si nujno moral odgovoriti na vprašanje, kako je treba izdano gradivo uporabljati, kaj je zanesljivo, kaj ni itd. Ker sem o tem že pisal in bo članek nemara v doglednem času izšel, tukaj o tem vprašanju ne bom nadrobneje govoril. Žal pa moram ponoviti lamentacijo, da tudi tukaj še nimamo nobene monografije o jeziku v slovenskih narodnih pesmih, pripovedkah ipd. Že nadrobne prozodične analize bi mogle marsikdaj tudi vsebinsko in oblikovno pojasniti narodne pesmi.

Še o marsičem bi se dalo govoriti, n. pr. o zbiranju vseh vrst imen (osebnih, priimkov, najrazličnejših zemljepisnih imen itd.) iz vseh zgodovinskih virov (tudi starih katastrskih map) od najstarejših časov pa do danes ter izdelavi in izdaji takega imenskega slovarja. Tudi o potrebi zbiranja gradiva iz makro- in še bolj mikrotoponimije bi bilo koristno malo razmišljati; prav tako o razširitvi slovenskega lingvističnega atlasa na besedotvorje, leksikon in sintakso. Zahteve po tem gradivu iz slovenščine so že za splošno slovanski lingvistični atlas od dne do dne večje in nujnejše.

A za to pot naj bo dovolj.

Jože Pogačnik

O ZGRADBI IL. BRIŽINSKEGA SPOMENIKA*

Za razloček od drugih evropskih narodov za Slovence velja bolj, da je po začetnih krizah, ki jih je prinašala nasilna pokristjanitev, metafizični sistem religiozne ideje dobil duhovno prvenstvo. Svetovnonazorska signatura časa pred XV. stoletjem pri nas je izrazito antinaturalistična in antiracionalistična. Ljudje so religiozno in moralno včlenjeni v cerkev, kar vnaprej izključuje vsakršna teženja po individualnosti. Le-ta bi bila v nasprotju z univerzalnim zakonom cerkve, izven katere ni bilo družbe. Kdor je šel preko tega, je moral biti pripravljen na težke posledice in osamljenost. Religiozni transcendentalizem in univerzalizem obvladujeta slovenski srednji vek kot sistem edinstvene sklenjenosti in zaprtosti. Zato književne spomenike tega časa označuje eno: *človek se v njih razodeva v kolektivni obliki*.

V teh stoletjih sta notranje in zunanje življenje na Slovenskem gledani skozi pajčolan vere, otroške zmedenosti in spoznavnih blodenj. V življenju ni

* Sestavek je odlomek iz italijanske razprave *Riflessi dei movimenti letterarii europei sulla letteratura slovena antica*, ki izide v IX. letniku rimskih *Ricerche slavistiche*. Zato obravnava samo vprašanja, ki so trenutno znanstveno nesporna, medtem ko zavestno izpušča poskuse E. Sieversa, ne govori o slovaških in ne navaja ugotovitev Dunajčana Franza Zagibe, o čemer bo treba ob priložnosti kaj več spregovoriti. To tem bolj, ker gre za nekaj zares izvernih dognanj, ki pa so v množici Slovincem nasprotnih hotenj skrita, in tako naši javnosti kakor znanosti popolnoma neznan.

nič stalnega; trdna je le varuhinja božje besede — Cerkev, ki pripravlja ljudi na onstranstvo. Kolektivna usodnost leži nad življenjem in ga vklepa v obroč, iz katerega se je bilo težko prebiti. *Brižinski spomeniki* ali *stiški rokopis* govore sicer o življenju; toda izrazito teocentrični vidik je njegove pojavne oblike razmejil v grešne in čiste ter jih kanoniziral za občo veljavnost. Individualne zavesti o človeku kot svetu za sebe ni, zaradi česar se je tudi sistem literarnih vrednot v primeri z antiko spremenil. Za srednji vek je značilen monopol nad izobrazbo, ki je delež samo višjih slojev. Med državo in ljudstvom obstaja prepad, ki je temelj za notranjo in zunanjo vezanost človeka te dobe. Literatura, ki nastaja, je receptivne narave. V antiki je umetnost imela estetski smisel, srednji vek pa je uporabljal neestetske kriterije. *Avtonomnost oblik se je izgubila in literatura je postala samo instrument cerkveno-vzgojnega dela.*

Izrazit primer tega so *Brižinski spomeniki* (med 950 in 1050), ki imajo svoje poreklo v karolinški renesansi. Duhovno središče na dvoru Karla Velikega si je utiralo pota preko duhovske in svetne gosposke v najširše predele imperija. Vloga samostanskih oficin in skriptorijev, ki se je začela za Karla Velikega, se je kasneje osamosvojila in dosegla stopnjo samostojnih kulturnih centrov. Na Slovenskem se s tem začenja proces »evropeizacije«¹. Odnos med oblastjo in cerkvi prirejeno literarno dejavnostjo pa je najlepše izpričan v pismu Karla Velikega opatu Baugulfu iz Fulde (med 780—800). Takole slove: »-cum autem in sacris paginis schemata, tropi et cetera his similia inserta inveniantur, nulli dubium est quod ea unusquisque legens tanto citius spiritualiter intellegit, quanto prius in litterarum magisterio plenius instructus fuerit.«²

Analiza II. *Brižinskega spomenika* pripoveduje, kakšne črte ima ta, pravzaprav edini predstavnik slovenske literarne dejavnosti v obdobju romanike. Glede na poreklo združuje liturgični in dikcijski način, uveljavljen v frankovski kulturi, z jezikovnimi in teološkimi znaki ciril-metodijskega obdobja (t. im. klasični paleoslovenizmi). Vsebinsko se deli na dva dela, od katerih je prvi po znanim principu, da je biblijski stari zakon predpoda novega, nekakšna anabasis drugega dela. Razdelitev vsega spomenika na smiselne in sintaktično zaključene odstavke dá 15 enot, katerih središče je v govorniškem vzkliku: *Têmi, têmi ti se dêli bogu približaše*, ki je v sklopu celote osma, osrednja enota. V okviru tega gre dalje za simetrijo kompozicije ali paralelizem posameznih členov, ki pa niso dani v linearnem sopostavljanju, ampak v kavzalnem neksusu. To se v praksi kaže takole: 1. in 15. člen sta si v odnosu: pradedov greh je vzrok smrti in grešenja (d)-poziv k očiščenju od tega in pridobitvi prvotne čistosti (d₁). Gre torej najprej za odmik od krščansko pojmovane popolnosti in nato za njeno ponovno pridobitev. Takšna oblika razkriva teocentrično logično premišljen *simboličen kompozicijski princip*, ki vsebinsko izhaja z zemeljskega »raja«, gre preko prvih ljudi na sodobnike ter se s pozivom k spovedi spet vrne na misel o — to pot. — nebeškem raji.

Težnja po absolutni simetriji se veže na idealistični nazor o svetu, kateremu so naravni pojavi izraz nadtvarnih idej. Avtorju je šlo za idejno izrazitost upodobljenih snovi, za nevidni, notranji, le v idejnem svetu eksistirajoči pomen in red. Težnja po svobodnem oblikovanju in nagnjenje k tipiziranju uporablja naravno dane teme kot sredstvo za ustvarjanje lastnega sveta, ki ga določa subjektivna apriorna ideja. Takšna kompozicija daje stvari v idealen in ab-

¹ Milko Kos, *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1955², str. 164.

² E. R. Curtius, *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter*, Bern 1954², str. 58.

strakten red, kakršnega narava ne pozna. Ureja jih v simetrijo, ki je izraz trajnega miru in popolne uravnovešenosti, simbol večnega reda, kot vlada v idealističnem idejnem svetu in katerega izraz je lahko samo takšna *idejno pomenljiva in vezana kompozicija*.

V okviru te simbolne vezanosti se oživotvarja nekakšna oblika muzikalno oblikovanega recitativa. Skozi govor je namreč skoraj vsepovsod čutiti ritmični in muzikalni fluid, ki ga določa retorično-patetični zanos. Pojavi stavčnih inverzij (déd naš, narod človečki idr.), ponavljanje istih besed na začetku sledečih si stavkov (anaforična eže in i), mnogovezje, paronimi (dêla dêlati) kažejo na povézanost z biblijskim slogom, torej z elementi pesniške strukture, ki je prihajala iz orientalskih slovstev, in uvrščajo ta tekst v vrsto po karolinški renesansi nastalih srednjeveških tekstov umetne proze v Zahodni Evropi. Z *Brižinskimi spomeniki* se je na Slovenskem pojmu »theodiscus« pridružil pojem »nationes theotiscæ«, ki se je v Nemčiji začel uporabljati že 830. leta³. Ker je življenje v tem času religiozno vezano, ima tudi pismenost sakralni značaj. S klerikalizacijo duhovne kulture je literatura prenehala biti predmet estetskega užitka in je postala dopolnjevanje ter darilo liturģiki. *Literarnost je predstavljala duhovno imetje klerikalne elite in medij cerkvene propagande*.

Romanika pa je bila predvsem receptivna duhovna in slogovna epoha, ki ji je šlo za religiozno obnovo življenja. Za dosego tega cilja se je posluževala naravi oddaljene tipike in formalizma. Abstrakcija resničnosti se tesno veže na oblikovni rigorizem, ki je tudi *II. Brižinski spomenik* podredil nekaterim posebnim, iz orientalskih slovstev prihajajočim ritmičnim zakonitostim. Začetek se glasi takole:

1. Et'è bi déd naš ne səgrêšil
2. te v vèki jemù bê žiti,
3. stàrosti ne prijeml'ot'ì,
4. nikòliježe pečàli ne imỳ,
5. ni slznà tēlêse imot'ì
6. nu v vèki jemù bê žiti.

Akustično je zanimiv pri tem ritmično-akcentuirani stavčni konec, ki je v govornikovem prednašanju moral biti počasi in dobessedno izgovorjen. Spomenik je dobil s tem nekaj vzvišenega in slavnostnega. Značaju recitativnega predavanja je ustrezal po zakonih nekakšnega kurzusa grajeni stavčni konec. Za navedeni odlomek⁴ so ti konci, začevši od predzadnjega ikta dalje, takile:

1. — ∪ ∪ — ∪ (naš ne səgrêšil)
2. — ∪ — ∪ (jemù bê žiti)
3. — ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ — (stàrosti ne prijeml'ot'ì)
4. — ∪ ∪ ∪ — (pečàli ne imỳ)
5. — ∪ ∪ ∪ — (tēlêse imot'ì)
6. — ∪ — ∪ (jemù bê žiti)

Prvi ritmični motiv povsem ustreza latinskemu primeru requiescat in páce (— ∪ ∪ — ∪) in se v teoriji ritma imenuje *cursus planus*. Četrty in peti sta

³ Fritz Martini, *Deutsche Literaturgeschichte*, Stuttgart 1957^a, str. 11.

⁴ Naglase sta ugotovila kolega Jože Toporišič, lektor za slovenski jezik, in Bulcsú Laszló, asistent za indoevropsko jezikoslovje v Zagrebu, za kar jima tu izražam zahvalo.

cursus velox, vendar v njegovi katalektični obliki — ∪ ∪ ∪ — (∪), kjer pomanjkanje nenaglašene zloga nadomesti pavza. Zanimivo je, da se tretja oblika, tako imenovani *cursus tardus*, v približno tretjini analiziranega besedila ne pojavlja, medtem ko se oglašajo drugačne kombinacije, ki so brez dvoma prav tako prispevale k ritmični strukturi *II. Brižinskega spomenika* (n. pr. v navedenih vrsticah ritmični motiv — ∪ — ∪). Obravnavani primer pa je **izbran** tudi zato, ker je na njem mogoče opaziti še pojav homoioteleutona (podobnost stavčnih koncev). Iz latinske proze so znani primeri, kakor: *abiit, abscessit, evasit, erupit* (Ciceronov govor o Katilini), ki jim v našem navedku odgovarjajo:

prijeml'ot'i — imẏ — imot'i in: žiti — žiti.

Vsi smiselno in sintaktično zaključeni stavki tega čustvenega in patetično-zanesenega recitativa so torej nekakšni stih, ki so v medsebojni primerjavi sicer drugačne dolžine in drugačne ritmične strukture, ali vendar stih. V njih ni toge metrične enakosti in monotonosti, ker ne gre za metrično dolgočasen mehanizem, ampak za ritmično vezan govorni organizem. Prvobitni tekst, katerega rekonstruirani arhetip bi bil nujna naloga slovanske filologije, bi najbrž pokazal menjavo 8-, 10- in 12-zložnih stihov, kar se sklada s prvobitnimi načeli slovanske verzifikacije, kakor sta jih ugotovila R. Jakobson in K. Taranovski. Celotna naša analiza pa nakazuje potrebo ponovnega študija *Brižinskih spomenikov*, v katerem naj bi se srečali jezikoslovec, literarni zgodovinar in literarni teoretik. Skupen napor bi lahko pokazal na izjemno mesto tega častitljivega slovenskega in slovanskega spomenika tudi na področju besedne umetnosti.⁵

Ocene, poročila, zapiski

POMENSKA UREDITEV GLAGOLA »VZETI«, IZDELANA NA PODLAGI LEKSIKOLOŠKEGA MATERIALA IZ KARTOTEČNE ZBIRKE SAZU

Naslednja objava naj služi kot dopolnilo k mojemu predavanju »O leksikografskem ugotavljanju in urejevanju besednih pomenov«, ki je bilo priobčeno v prvi letošnji številki »Jezika in slovstva«. Uporabljeno gradivo znaša okrog 2000 kartotečnih listov, nanašajočih se na dobo zadnjih sto let; večje število nadaljnjih v poštevh prihajajočih listov mi ni bilo dostopno, ker niso še alfabetsko urejeni. Iz celotnega gradiva je objavljenih okrog 200 stavkov in fraz, ki kažejo različne pomene in odtenke obravnavanega glagola. Stavki so citirani v okrajšani obliki; sempatja so dopolnjeni z lastnimi zgledi, kjer se je za to pokazala potreba. Objava ima predvsem ilustrativen namen; obseg in dokončno obliko projektiranega Slovarja slovenskega knjižnega jezika bo s sodelovanjem javnosti določil redakcijski odbor.

vzeti, vzamem

I. Z akuzativnim objektom.

1. **Zgrabit** kaj z roko. *Odpri miznico in vzame revolver*. Po navadi z dodatnim

glagolom premikanja. *Prijeti in. Vzame svetilko in jo nese k mizi*. V pomenu priprave sledečega dejanja. *Vzela je lastno srce in izpila tiste tri kaplje*.

2. **Polastiti se** česa. — *Ukrasti, pri-*

⁵ Prim. uvod in ob njem navedeno literaturo v knjigi Fran Ramovš — Milko Kos, *Brižinski spomeniki*, Ljubljana 1937. Iz tega dela je vzet tekst in od tam so osnovni kulturno-zgodovinski podatki.

lastiti si. Vzel je okrog 100.000 dinarjev. **Pobratiti** pri igri, n. pr. pri šahu ali kartah. Črni vzame kmeta. S poosebljenim subjektom. As vzame desetico. **Zavzeti, osvojiti.** Najprej smo bili pri Zenti, kjer smo vzeli turški tabor.

3. **Izbrati.** Vzel je lepšo obleko. Da vzajem drugi primer. Vzemi ljudi, kolikor hočeš. **Kupiti.** Še jutri kupim vozni listek. Toda vzameva samo do Peknega. **Naročiti** v gostilni. Vzel je juho, zrezek in solato.

4. Vzeti nekaj danega. **Sprejeti.** Delavka je vzela denar ter stopila v kot, kjer je preštevala še enkrat. Sprejeti, **prevzeti** kot svojo obveznost. Rajši bi vzel kakšno lažje delo.

5. Vzeti v najem, **najeti.** Prosil je mene, naj vam sporočim, da ne bo vzel sobe za prihodnji semester. Sami niso mogli zmagovati dela; vzel je hlapca, za njim dekle.

6. Vzeti v zakon, **poročiti se.** — **Oženiti se** s katero. Eva Magdalena je ostala samica, ker je od graščinskih ljudi nikdo ni hotel vzeti. **Omožiti se** s kom. Mati njena je štiri druge za nos zvodila, preden je tega vzela. V absolutni rabi. Vzeti ženo, moža.

7. Vzeti vase, **zaužiti.** Ali si vzela zdravilo, Marta? Iz obupa je vzela strup.

8. Vzeti ton. **Zapeti.** Tenor je vzel visoki c. **Zaigrati.** Samo mrko jih je pogledal, če je kdo vzel napačen ton.

9. **Odpeljati.** Prišli so fašisti in so ga vzeli. **Peljati.** Vzemi me plesat!

10. **Odnesti.** »Vzela ga bo voda,« je izpregovorilo dekle. »Ali bi se mu ne moglo pomagati?« V psovkah. Vrag (zlodej, hudič) te vzemi! **Pobratiti.** O osebnem objektu, **umreti.** Vrag ga je vzel. **Smrt** (zima ipd.) ga je vzela. O stvarnem objektu, **uničen biti, izginiti.** Suša je že na pol vzela oves. Deževje je vzelo komarje. V frazi. Noč ga je vzela, čez noč je izgubil neznano kam.

11. **Zdelati, stisniti.** Drugi dan so se le mukoma vlačili, griža jih je bila vzela, da jih je bila sama kost in koža. — Franc je silno shujšal. Fabrika ga je vzela.

12. Vzeti kot zgled, **zamisliti si kot zgled.** In vzemite onega doktorja zdravnika, ki pravi da je — Nemeč. Vzeti na primer, kot možnost, **postaviti, da je.** Vzemimo vojno, ko je sklicanje parlamenta nemogoče. Vzeti kot dano, **zamisliti si, postaviti.** Teoretična mehanika elastičnih teles izhaja navadno iz sledečih supozicij: a) Vzame, da so elastični premiki posameznih delov in celega telesa majhni. Vzeti vpoštev, **upoštevati.**

Če vzamemo samo njeno velikost, si lahko mislimo, koliko ta žival požre.

13. Vzeti v šoli, kot učno snov, **predelati.** Vprašal me je, kaj smo zadnjo uro vzeli.

14. V frazah, s stalnimi objekti, kot možen glagol ali s pretežno abstraktnim pomenom. Vzeti dopust, oditi na dopust. Vzeti konec, pokončan biti, poginiti. Vzeti posojilo, izposoditi si. Vzeti potni list, izposlovati si potni list. Vzeti pleme, obrejšiti se. Vzeti slovo, posloviti se. Vzeti smer, usmeriti se. Vzeti zalet, zaleteti se. — V razširjenih frazah. Vzeti kratek dopust, veliko posojilo, dolg zalet.

II. Z dativom in akuzativnim objektom.

15. Vzeti mu, da ostane brez česa. **Odvzeti, uropati, ukrasti, zapleniti** mu, **oropati** ga. Ker se je bal, da bi utegnil osnovati proti njemu med vaščani kak upor, mu je vzel hišo. »Če se dekletu vzame mir in dobro ime, da lazi tod kot senca, še podoba prejšnje ne, tako se ne govori!« »Nihče te žive ne bo meni vzel, tudi vsi grofi Auerspergi ne.« Vzeti čemu. Odločil si se, da vzameš svoji svetovni sliki zakrivljenost prostora. **Odnesti, uničiti** mu. Ko grem tako po bregu, živl mi vzame veter klobuk. Oče je bil prej bogat trgovec, a nesrečne špekulacije so mu vzele imetje in tuga — življenje. **Pripraviti, spraviti ob** kaj. Toča pa je razbila polja in marsikomu je vzela kruh, da je potem stradal v zimi. V frazah. Vzeti mu besedo, ne dovoliti mu, da bi govoril. Vzeti devišstvo, zapeljati jo. Vzeti mu glavo, življenje, umoriti, usmrčiti ga. Vzeti mu pamet, spraviti ga ob pamet. Vzeti mu sapo, zapreti mu sapo. Vzeti mu vid, oslepiti ga.

16. Vzeti mu, pa da ne ostane brez česa. Vzeti njegovo, vzeti zanj, v raznih pomenih. Maks si vzame robec in ji briše solze. Vzel sem ti dva para nogavic, kot si naročila. V frazah. Vzeti mu kri, odvzeti mu kri, nekaj krvi. Vzeti mu mero, izmeriti mu dolžino in širino. Vzeti mu srce, osvojiti njegovo srce.

III. S predlogi.

17. Vzeti iz. **Potegniti** iz. Naposled je vzela iz nedrija list, na katerem je bilo nekaj malo besedi zapisanih. **Izbrati** iz. Igra je izvirna, njen predmet je vzet naravnost iz življenja. **Sprejeti** iz. Vzel je knjigo iz njene roke. **Pobratiti, odnesti** iz. Navadil se je (volk) naše okolice. Včeraj je vzel gori nad Leskovim brdom tri ovce iz hleva. V frazah. Vzeti kaj iz prometa, umakniti iz prometa. Je,

kakor bi ga iz škatlice vzela, ves lep je in zlikan. Vzeti mu besedo iz ust, povedati, kar on misli. Vzeti mu vajeti iz rok, odvzeti mu vodstvo, odvzeti mu oblast.

Vzeti izpod, izpred, izza, kakor zgoraj. V frazah. **Vzeti kaj izpod pazduhe**, izmisliti si, zlagati se. **Vzeti mu kruh izpred ust**, izpodriniti ga v boju za obstanek.

18. Vzeti ga k. — Vzeti ga k sebi. **Posaditi (si)** v naročje *Ali že v tistem trenutku jo je vzela k sebi in jo pritiskal na prsi. Sprejeti na dom. Saj nam na izbiro stavi, ali jo k sebi vzame, ali pa se k nam priženi.* — V frazi. **Vzeti ga k vojakom**, poklicati ga k vojakom.

19. Vzeti ga med. **Sprejeti med**. *Ravnatelj zavoda ga je vzela med gojence.* V frazi. **Vzeti ga med zobe**, začeti ga opravljati, obrekovati.

20. Vzeti kaj na. **Dati, dejati na**. *Na glavo vzame rdečo kapo. Naložiti na. Vzela je tovor na rame. V frazah. Vzela na svoje rame, vzela na svoja pleča, vzela nase, naložiti si, prevzeti. Vzela kaj na svoj račun, prevzeti odgovornost za kaj. Odnesti na. Obiskovalci knjižnice lahko vzamejo knjige tudi na dom. V frazah. Vzela na roko, sprejeti predujem. Vzela na posodo, izposoditi si. Vzela na upanje, na dolg, kupiti na kredit. Vzela na znanje, sprejeti na znanje. Vzela na zapisnik, sprejeti na zapisnik, (dati) uradno zapisati.*

Vzeti ga na. **Posaditi (si)** na. *Vzela je otroka na svoja kolena. Sprejeti na. Saj veš, da bi jaz rad zeta vzela na dom. Dati, dejati na. Kadar se je bobnar ustavil, sta ga vzela na sredo. V frazah. Vzela ga na jezik, začeti ga opravljati, obrekovati. Vzela ga na vajeti, dati ga na vajeti, dobiti oblast nad njim. Vzela ga na muho, na piko, pomeriti nanj, preneseno, začeti ga preganjati.*

21. Vzeti kaj od. **Sprejeti od**. *Vzela od mene to darilo! V frazah. Vzela slovo od koga. Vzela mero od česa.*

22. Vzeti po. **Kupiti po**. *Vzela po 650.* — Vzeti po sili. **Odvzeti s silo**. *To res ni lepo, da me okradeš, da mi vzameš po sili, česar bi jaz ne smela dati. Odpeljati s silo. Če je sami ne daste (vaše hčere), jo po sili vzamemo.*

23. Vzeti pod. **Dati, dejati pod**. *Značilno za etiko je torej to, da znanstvenik po vrsti vzame razne morale pod drobnogled. V frazah. Vzela pot pod noge, noge pod pazduho, brž odpraviti se, pobrisati jo. Prijeti pod. Ivo je vzela sina pod pazduho. Vzela je pod roko kapitana in odšel.*

Sprejeti pod. *Zakaj ga nisi vzela pod streho, moža? Pod svoje varstvo naju je vzela.*

24. Vzeti s (od kod). V tem pomenu dostikrat samo **vzeti** (brez sinonima), sicer tudi **pobirati, sneti, umakniti s**. *Krčmar vzame s kredence steklenico. Vzela je klobuk z gole glave. Vzela je z mize posodo in prt. Pozneje so nas vzeli z Laškega ter nas predstavili na Nemško. V frazi. Vzela mu besedo z jezika, povedati, kar on misli.*

Vzeti kaj s čim. V tem pomenu dostikrat samo **vzeti** (brez sinonima), sicer tudi **pobirati, sneti, potegniti z roko**, z orodjem ali čim drugim. *Kar z roko je vzela kos mesa iz skled. Zdravnik je vzela s pinceto šiv iz rane. S kraljem je vzela damo. V načinovnem pomenu. Odvzeti s. Ukradeno ni, kakor si morebiti misliš, tudi s silo ni vzeto, ne z zvijačo. V družilnem pomenu. Zaužiti s. Voda, tudi čista, se ne vzame s čistim vinom.*

Vzeti s seboj. **Nesti, odnesti, peljati, odpeljati s seboj**. *Rovnico in motiko je vzela s seboj. Če misliš, da sam tega ne opraviš, vzemi s seboj, kogar hočeš.*

25. Vzeti v roko, v roke, namesto prostega: **vzeti, zgrabiti**. *Tedaj je bil France najbolj srečen; tedaj je prvi vzela žlico v roko, ter jo zadnji položil na mizo. V pomenu priprave sledečega, ne posebej izrečenega dejanja, n. pr. vzeti in brati. In vse te pesmi, tako različne — po svoje dovršene! Zdal ti bo ta bolj všeč, zdaj ta; kakor ti je ravno pri srcu, ko jih vzameš v roke. V frazah. Znam kaj v roke vzeti, znam ravnati s čim. Imam kaj v roke vzeti, imam nekaj premoženja, sem premožen. Vzela stvar (ipd.) v roke, lotiti se. Vzela vajeti v svoje roke, prevzeti vodstvo, prevzeti oblast. Vzela stvar (ipd.) v svoje roke, sam se lotiti urejevanja stvari. Vzela pamet v roke, spametovati se, biti pameten. — Vzela ga v roke, prijati (zgrabiti) in ošteti ga.*

Vzeti kaj v. **Sprejeti v**. *Eni prosijo samo »dobrega sveta«; drugi žele, naj bi se kaka »pescmica« vzela v list, ako že ne vse. V frazah. Vzela v shrambo, sprejeti v shrambo. Vzela v dar, sprejeti v dar. Vzela v najem, najeti. Vzela v zakup, najeti v obdelavo; preneseno, prilastiti si delo na kakšnem področju, prilastiti si. — Vzela v posest, vzela za svoje, polastiti se. Vzela v last, pridobiti si v last, prevzeti v last. Vzela v delo, lotiti se dela na čem. — Vzela v usta, dati, dejati v usta. Vzela vase, zaužiti. — Vzela v poštev (vpoštev), v ozir, upoštevati. Vzela v vednost, sprejeti v vednost, na znanje. Vzela v presojo, v pretres, lotiti se pre-*

soje, pretresa. **Vzeti kaj v misel, vzeti ga v misel**, spomniti se; omeniti.

Vzeti ga v. Posaditi (si) v. Vzame Franceljna v naročje. **Sprejeti v.** Ker ni imel sinov, je vzel v hišo zeta. **Odpeljati s seboj, peljati s seboj v.** Čul je, kako ji je pravil, da jo bo vzel v mesto, da ji bo dal gosposko obleko ter napravil iz nje, ne vem že kaj. V frazah. **Vzeti v družbo, sprejeti v družbo.** **Vzeti v (svoje) varstvo, sprejeti v varstvo.** **Vzeti v (svojo) oskrbo, sprejeti v oskrbo.** **Vzeti v rejo, sprejeti v rejo.** **Vzeti v službo, sprejeti v službo.** **Vzeti jo, vzeti ga v zakon,** poročiti se z njo, z njim. — **Vzeti ga v delo, prijeti (zagrabiti) in ošteti ga.** **Vzeti ga v šolo, prijeti (zagrabiti) in poučiti ga.** **Vzeti ga v strah,** ustrahovati ga.

Vzeti kaj v (kako). **Uporabiti, razumeti v.** Da dvoje ali več posameznikov besedo vzame v istem pomenu, je pogoj medsebojnemu umevanju. **Presoditi v.** Melanijina soba, ki je postala nenadoma Marijina, je bila, vzemši jo v celoti, povsem sprejemljiva s svojim razgledom na odprto polje.

26. **Vzeti kaj za. Izbrati, uporabiti za.** Ako vzamemo za »definitiv« izraz »za trdno«, kako naj potem prestavim na pr. »definitive Anstellung«? **Kupiti za** toliko in toliko. V trgovini je vzel blaga za 1000 dinarjev. **Zahtevati, terjati od** koga za. Za ležišče na klopi vam ne bom nič vzela. Če pa hočete v kamrici spat, boste pa plačali. **Imeti, smatrati za.** Kolikokrat slišimo na primer o razočaranju, ki ga je doživel kdo, ker je vzel nekaj recimo za hvaležnost, ljubezen, prijateljstvo, kar pa je dejansko le izgledalo tako. V frazah. **Vzeti za cilj, izbrati za cilj.** **Vzeti za podlago, uporabiti za podlago.** **Vzeti za res (zares), imeti za resnico, za nekaj resnega; tudi: nekoga za resnega.** **Vzeti za šalo, imeti za šalo.** **Vzeti za zlo, za hudo, zameriti.** **Vzeti za dobro, za ljubo, zadovoljiti se s čim, biti zadovoljen s čim.**

Vzeti ga za. Sprejeti za. Vzel ga je za družabnika. **Najeti za.** Koga boste vzeli za advokata? V frazah. **Vzeti za svojega,** posvojiti, adoptirati. **Vzeti za moža, za ženo,** omožiti, oženiti se s kom.

IV. S prislovi.

27. **Vzeti kje, od kod.** V vprašalnih stavkih. **Dobiti, najti.** Kje naj sicer vzamem denar? Približevali so se v dolgih vrstah tekmovalne ladje. **Odkod so vzele veter, ki je napihoval njihova jadra?** V frazah. **Je kje vzeti, je dobiti, najti.** Ni kje vzeti, ni dobiti, najti. **Nimam kje vzeti, nimam, nimam na razpolago.**

Vzeti nazaj. — **Vzeti komu nekaj danega, spet vzeti, spet odvzeti.** In kakšno življenje si mi dala! Lahko ga vzameš nazaj! **Sprejeti nazaj** nekaj danega. In Štefan vzame prstan nazaj. V frazi. **Vzeti besedo (besede) nazaj,** preklicati svoje besede. — V frazah. **Vzeti narazen, vsak-sebi, razstaviti.** **Vzeti proč,** odmakniti, odstraniti. **Vzeti ven,** potegniti ven.

Vzeti kako. **Razumeti, presoditi.** Komandirji so molčali, ne vedoč, kako naj vzamejo vso to zgodbo. **Premisliti.** Ako natančno vzamemo, je samo Francija prosta te strasti. V frazah. **Vzeti dobesedno, doslovno, razumeti dobesedno, doslovno.** **Vzeti resno, imeti za nekaj resnega, nekoga za resnega.** **Vzeti psihološko (ipd.). presoditi s psihološke (ipd.) strani.** **Vzeti zase, zase upoštevati, zase obravnavati.** **Kakor vzamemo, kakor vzamete, kakor se vzame,** na kar pač kdo misli, **kakor pač kdo misli, kakor kdo gleda na stvar.** Če se tako vzame, če se prav premisli.

Vzeti kaj kot. Imeti, smatrati za, kot. **Zaščita otrok ni bila vzeta kot prvorazredna dolžnost države.**

V. Refleksivno in recipročno.

28. **Vzeti se. Poročiti se.** Pred poldrugim mesecem sta se vzela. V frazah. **Vzeti se na roko, na proste roke, na palec,** poročiti se na nič, brez premoženja in brez dote.

Vzeti se pod. Prijeti se pod. Mraz je bilo in vzela sta se pod roko. **Vzeti se v.** V frazi. **Vzeti se v roke, imeti se v oblasti.**

Vzeti se kje, od kod. Znajti se od kod, o osebnem objektu tudi: **prinesti ga od kod.** V vprašalnih stavkih. **Glejte jo no, kje se je pa ta vzela? Od kod sta se pa vzela tako na lepem?** V frazah. **Vzeti se od bog ve kod, znajti se od bog ve kod.** **Vzeti se vrag ve kje, znajti se vrag ve od kod.** — **Vzeti se mu iz. Prikazati se mu iz.** In kakor nekod iz daljave se mi je nekoč vzela celo otroška misel, kako lepo šele bi bilo postati takšen učitelj. **Vzeti se mu na. Prikazati se mu na, priti mu na.** Elija ga je pustil govoriti in nedoločen, žalosten nasmeh se mu je vzel na še sveže, a blede ustne. — **Vzeti se na.** V frazi. **Vzeti se na svoje, osamosvojiti se.**

VI. Medialno.

29. **Vzeti si** namesto preprostega **vzeti** v raznih, že obravnavanih pomenih, z dodatnim poudarkom: da je moje, da je zame. N. pr. **Vzeti si žlico.** **Vzeti si novo krilo.** **Vzeti si dopust.** **Vzeti si moža, ženo.** **Vzeti si ga na muho.** **Vzeti si kaj s kupa.**

Vzeti si kaj s seboj. Vzeti si kaj za geslo. Vzeti si kaj za nalogo. Vzeti si ga za učitelja.

Vzeti si, ki se ne more nadomestiti s preprostim vzeti. **Izbrati si. Doraslega si naj nasprotnika vzame.** V frazah. *Vzeti si dosti (ipd.) časa, pustiti si dosti (ipd.) časa. Vzeti si počitnice, privoščiti si počitnice. Vzeti si pogum, opogumiti se. Vzeti si pravico, prostost, svobodo, drzniti se, upati se, biti tako prost, svoboden. Vzeti si kaj k srcu, gnati si kaj k srcu, žalostiti se nad čim. Vzeti si zgled od koga, zgledeovati se po njem, ravnati se po njem. — Vzeti si življenje, umoriti se, napraviti samomor. Ne dam si vzeti, da, ne dam se prikrajšati, da ne bi.*

VII. Brezosebno.

30. Vzame ga. **Pobere, stisne ga; umre.** V začetku februarja je nenadoma na

pljučnici zbolel Bende in tudi njega je vzelo. Vzame kaj. **Pobere kaj; uničeno je, izgine.** *Jablane in hruške so v cvetju, pa če pade slana, bo vse vzelo. Sneg je vzelo kar čez noč. — Vzame ga. Zdeła, stisne ga; shujša, oslabi. Peter je bil spet pri bolniku. Strašno ga je vzelo od zadnjič.*

Vzame mu. **Je ob.** V frazah. *Vzame mu besedo. Vzame mu glavo. Vzame mu pamet, spomin. — Vzame mu sapo, zapre mu sapo. Vzame mu vid, oslepi ga.*

Vzame se mu v. **Pride, seže** mu v. *Vzelo se je duhovniku v spomin, kako je nekoč bral v starih knjigah o svoji Istri, pa se je moral bridko nasmehniti. — »Ne bom plakal ne vokal ne točil solza.« Pa se mu je po sili vzelo v osrčje, da je jezno segel po vinu.*

Božo Vodušek

FRANZ MEHRING IN SLOVENSKA REVILJA KNJIŽEVNOST

V skoraj desetletje trajajoči polemiki o realizmu v vzhodnoevropskih državah in ob analizah estetskih nazorov literarnih kritikov in teoretikov — marksistov je prodrl v ospredje znanstvenih raziskav tudi Franz Mehring. Vzhodnonemški inštitut za družbene vede je izdal že več obsežnih disertacij o njegovem delu in nazorih, disertacija Hansa Kocha Franz Mehrings Beitrag zur marxistischen Literaturtheorie (Berlin 1959) pa rešuje prav vprašanje, kakšen je Mehringov prispevek k marksistični literarni teoriji in estetiki. Ob tem intenzivnem raziskovanju Mehringovih literarno-estetskih in drugih načel je potrebno, da tudi Slovenci preiščemo njegove pobude pri nastajanju marksistične literarne estetike pri nas v tridesetih letih. To raziskovanje je potrebno najprej z literarnozgodovinskega vidika, nič manj pa zato, ker Mehring sistematično začenja moderno marksistično literarno kritiko in literarno zgodovino, in zato, ker je marsikatera njegova estetsko-teoretična sodba aktualna še danes. Omejujemo se na pregled prvega intenzivnega kontakta med njim in Slovenci, kakor ga izpričuje revija Književnost (1932—1935). Možno je sicer, da je stopil v slovensko literarno-teoretično zavest že prej, povsem naravno pa je, da ga srečamo v reviji, po kateri prvič prodre v Slovenijo tudi Lukács s študijo o dramaturgiji Marxa in Engelsa in v kateri poleg vodilnih ruskih marksistov-teoretikov, Lenina in Plehanova, najdemo v večji meri tudi Gorkega. Mehringovo literarno-estetsko misel zaznavamo zlasti tam, kjer zavzema Književnost stališča do naturalizma in novega realizma, ki ga je slovenska idealistična estetika ves čas med vojnama žigosala kot obnovo senzualizma in popolno poplitenje literarne umetnosti. »Književnost« navaja Mehringa štirikrat. V treh primerih opozarja na njegova estetsko-kritična stališča in ocene, leta 1934 pa objavlja njegov esej »Proletariat in religija« (272—273), v katerem Mehring razlaga religijo kot človekovo blodnjo zaradi pomanjkljivega poznanja narave in družbenega produkcijskega procesa. Da bi spoznali značaj njegovih pobud reviji, si najprej oglejmo nekatere prvine njegove literarne estetike.

I

Mehringov literarno-estetski nazor je razviden iz njegovega odnosa do estetike »modernega naturalizma« in nove romantike, nič manj pa seveda tudi iz njegovih ocen nemške klasične estetike, zlasti Schillerja in Kanta, in iz literarnozgodovinskih spisov.

Ko zavrača estetiko in literarno prakso nemškega, večidel konservativnega in oportunističnega naturalizma, zadeva na vprašanje umetniškega odseva resničnosti. Pri tem se deloma opira na dognanja nemške klasične estetike, med drugim na Lessingovo formulo: »Umetnost in narava naj vsekdar na odru bo le ena stvar; ko v naravo se

umetnost spremeni, tedaj z umetnostjo narava zaživi,« nič manj pa na historični materializem. Spreminjanje narave in historične resničnosti v umetnost in obratno pa lahko poteka po Mehringu samo proti načelom naturalistične estetike, zlasti pa proti načelom nemškega naturalističnega esteta Arna Holza. Ker običe nekateri naturalisti, zlasti nemški, na površini pojavov, na zunanem videzu stvari, in se zadovoljujejo z odlepki stvarnosti, jih Mehring najostreje odklanja kot rokodelce, ki nasprotujejo »ustvarjalnemu bistvu umetnosti«. Gerhardu Hauptmannu n. pr. očita, da »vse prepogosto običi v brutalni resničnosti, ne preseže fotografa in izdelovalca voščenih lutk« in se utaplja v »plehkkih odlepkih slučajne resničnosti«. Sodba o Tkalcih odkriva isti protinaturalistični nazor: »... v duhu klasične estetike je dal Hauptmann estetski lepoti in resnici prednost pred suženjskim prepisovanjem brutalnega življenja«; Tolstojeve naturalistične drame Moč teme pa naš estēt ne odkloni zato, ker ta vsebuje »tipično podobo ruskega kmečkega življenja«. Mehring je torej odkril v naturalizmu literarno metodo, s katero se da zakriti bistveno, dejansko, tipično dogajanje v individualno-družbeni psihi in etiki.

Literarni tekst po Mehringu nikdar ne more biti umetnina, če je po svoji naravi samo odlepek slučajne resničnosti, literarni lik pa je lahko samo tedaj monumentalen, kadar obsega bistveno kakovost neke individualno in družbeno razvidne psihe. Mehringovo interpretacijo literarnega lika povezujeta Lukács in Koch s sestavino Kantove estetike; rad se je namreč skliceval na Kantov estetski zakon, po katerem stopnja soglasja med literarnim individuom in zvrstjo človek odmerja tudi estetsko popolnost ali pomanjkljivost umetnine. Toda med Kantom in Mehringom obstaja vendarle bistvena razlika: prvi docela abstrahira objektivno, družbeno komponento v individualni zavesti literarnega lika, človeka postavlja samo v zvrst, ne pa tudi v družbo; historični materialist Mehring pa Kantov estetski zakon bistveno razširja in dopolnjuje še z družbeno komponento človeške zavesti (prim. Franz Mehring, Prispevki k zgodovini književnosti. Ljubljana 1952, 226). In ravno zato, ker naturalist po njegovem mnenju beži pred vso resničnostjo, beži pred vso zavestjo, pred zgodovinskim bistvom človeka, pred njegovo protislovnostjo, ravno zato ga Mehring odklanja tudi kot formalista.

Kakor vidi najvišji umetniški vzpon v delu, v katerem je umetnik opisal človeka dinamično, v prerezu njegovega individualnega in družbenega profila, tako vidi silo in poslanstvo umetnosti v tem, da opisuje in uprizarja tudi novo in nastajajoče v človeku in družbi. S tega vidika je vso človeško nepomembnost nemškega naturalizma strnil v tole uničujočo sodbo: »Videli so samo stari, propadajoči, ne pa novi, nastajajoči svet; našli so lumpenproletariat v pivnici in bordelu, niso pa vedeli, kje dela in se bori razredno zavestni proletariat.« Delali so tedaj to, kar je na Slovenskem v istem času uprizarjal Govekar v estetsko in ideološko oportunističnem romanu V krvi. Govekar ni njihov sorodnik samo po navdušenju za zunanjo deskripcijo, marveč je dober zgled za naturalizem tiste vrste, ki je uganjal tačas sentimentalno, zlagano mikrosociologijo in je namesto globokega spoznanja družbenega procesa izbiral pivniške in bordelske snovi. Tip govekarskega naturalizma je v osnovi izraz subjektivističnega odnosa do stvarnosti. V nič manj popoln subjektivizem kakor Govekar ni zabredel v begu pred stvarnostjo tudi pesnik Arno Holz, teoretični glasnik nemškega naturalizma. Razmerje med umetnikovo zavestjo in objektivno resničnostjo je poenostavil v idealistični obrazec: kolikor umevanj narave, toliko umevanj umetnosti. In ker obstaja narava samo kot »umevanje narave«, je tudi umetnina samo »vsakokratno umevanje narave«.

Mehring je potemtakem zavračal vsakteri naturalizem iz estetskega razloga (ker njegova opisna metoda nasprotuje realizmu), nemškega pa tudi s filozofskega in političnega vidika. Nemški naturalizem pretežno prikriva stvaren družbeni proces in je zakrnela, naspol razvita literarna struja, ki nagiba v reakcionarnost. Njegovo reakcionarnost je naš kritik med drugim takole opisal: »Naturalizem, nekoč signal viharja v zgodovini — kakor Rousseaujev krik po naravi — je zaplaval zdaj kot zapečarski genij nad vrečami tvrde T. O. Schröter.« Tak, od stvarnosti odmaknjen naturalizem se je seveda kaj lahko sprevrgel v podstavek za skok v dekadenco in mistični simbolizem, in se v resnici tudi je. Po subjektivno-idealističnem odnosu do stvarnosti in po konservativnem značaju svojega družbenozgodovinskega bistva ga je Mehring upravičeno imenoval sorodnika »fevdalne romantike«. Kar zadeva francoski naturalizem, Mehring ne more s tako nepopustljivostjo pisati, da se lepi na površju življenja in ne uporablja realistične metode, čeprav Zolaja nenavdušeno imenuje »pesnik, ki z estetskimi merili merjen ne dosega popolnosti«. Po opisanem odnosu do naturalizma se lahko strinjamo s Kochovo trditvijo, da je Mehring v »marksistični literarni znanosti pojasnjeval, da

suženjska kopija slučajne resničnosti pomeni odklik od resničnosti, rojen iz strahu, da bi se resničnost opisovala tako, kakršna v resnici je in kakor se zgodovinsko razvija.

Velik del svoje literarno kritične misli je usmeril Mehring proti tistim larpurlarističnim estetom, ki so poskušali od umetnosti odvrti nevarnost, da bi se omadeževala s kakšno ostrejšo družbeno sestavino. Nekdanjim in sedanjim teoretikom te vrste dopoveduje, da s tako zahtevo prikrivajo samo poskus povezovanja svoje umetnosti s konservativnimi družbenimi nazori, ki jim pripadajo. Ko se skrivajo za slepilno zaveso tako imenovane »neodvisne« umetnosti, dokazujejo, da je ta neodvisnost tako skrivnostna, da je kratko malo ni nikjer. Mehring odkrito nastopa za takšno umetniško književnost, ki stoji na strani proletariata, in zato tembolj razbija mitos o umetnikovi »neodvisnosti« in o »neodvisni« umetnosti. Na tej fronti podira celo vrsto predsodkov idealistične estetike, med njimi zlasti tisto blodno absolutiziranje pesnikove apriorne narave, tiste narave, ki suje bliske iz nekega »skrivnostnega viharja« in ki se ume »resnično osvoboditi in očistiti« družbenih vplivov, tiste narave in zavesti, ki raste iz nič oziroma sama iz sebe, iz »osebnega načrta«. »Pesniki in umetniki ne snežijo z neba,« odgovarja protagonistom take neodvisnosti, »tudi ne potujejo v oblakih, pač pa žive sredi razrednih bojev svojega naroda in časa. Posamezne glave to na najrazličnejše načine vznemirja in nanje vpliva, toda ven iz tega ne more noben pesnik in mislec.« In ob drugi priliki: »Nihče ne more dojenčku videti, ali tiči v njem umetnik; ko pa se prikažejo prvi znaki umetniške nadarjenosti, je človek že davno v družbenih sponah.« Mehring je torej teoretično čistil pojem umetnikove svobode, ki se uveljavlja pač samo v načinu stvarjalne sinteze subjektivnega in objektivnega in v individualnih stilnih sposobnostih.

Ko je odklonil laž, da je umetnost neodvisna od družbe in družbene zavesti, je moral odgovoriti tudi na vprašanje, kaj je s tendenco v njej. Pravilno trdi, da v literarnem delu nikdar ni politična ali socialna tendenca tista sestavina, zaradi katere bi delo ne bilo umetnina, ampak je estetsko malovredno delo samo logična posledica umetniško nezadostnih sredstev, s katerimi kdo razpolaga, in neznatne umetniško ustvarjalne sile. Tendenco pa je vsako umetniško delo, tudi tisto, ki ga je hotel kdo zamejiti vanj samega, ga obdati z videzom po ničemer povzročenega dejstva.

In kakšen je Mehringov odnos do partijnosti v književnosti? Hans Koch navaja primere, kjer Mehring na videz zavrača partijno književnost, Lukács pa poskuša razložiti to posebnost s tem, da so estetski nazori nemškega teoretika pomanjkljivi. In vendar trdi Mehring, da »v pesniški umetnosti ne gre samo za način pesništva, marveč tudi za način mišljenja« (slov. izdaja, 257). Po njegovi sodbi je revolucionarni subjekt bistven pogoj za visoko idejno vrednost umetnine, ta vrednost pa stopnjuje tudi estetski pomen dela. Zaradi takšnega stališča je pa bilo naravno, da je Mehring odklanjal ozkosrčno in protiumetniško miselnost socialnih demokratov Döschera in Sperberja, ki sta prepričevala, da je estetsko ničvredno vse, kar ne ugaja delavskim množicam. Kakor je pobijal larpurlariste, tako je zavračal tudi vulgarno »estetiko žuljave roke«, tedaj proletkult, ki je proglasal v Nemčiji vso umetnost preteklosti za ničevno in tako, da je proletariat ne more sprejeti. V nemškem naturalizmu je našel zlagano partijnost, jalovo »dejavno sočutje«, ne pa drzno odkrivanje celotnega kompleksa stvarnosti. Kakor pa je bil prepričan, da umetnikova revolucionarna pozicija krepi silo njegovega ustvarjalnega talenta s tem, da ne opisuje samo odmirajočega, negativnega, marveč tudi nastajajočega, perspektivno, pa je enako sodil, da marksistični politični nazor in dobre umetniške dispozicije same še ne zagotavljajo umetniških mojstrov. Umetnika napravi za pristnega ustvarjalca šele neposredno poznanje življenja, ustroja človeške psihike, njene spletenosti s prostorom, časom in z ljudmi. Nič manj pomemben ni tudi »subjektivni dodatek«, tedaj »sijoča človečnost« Gorkega, Tolstojeva »silna jeza«, Lessingova »strastna bojevitost« in podobno.

Do umetniške oblike je gojil Mehring veliko zahtevnost. Ta del njegove estetske miselnosti je rasel ob nemški klasični književnosti in Schillerjevih ter Kantovih pogledih na umetniško obliko. Strinjal se je s Kantovim stavkom, da »predmet estetskega opazovanja ni vsebina, marveč oblika«, hkrati pa zavračal njegovo nezgodovinsko umevanje te estetske sodbe. Medtem ko je iskal Kant možnost estetske sodbe v »nadčutnem substratu«, jo je videl Mehring samo v zgodovinskem poteku življenja, v zgodovinski pogojenosti zavesti in tudi estetskega okusa. Ker je videl v obliki ustvarjalno bistvo umetnosti, se je odločno boril proti vsakršnemu formalizmu, proti obliki zaradi oblike. Vsaka oblika namreč, ki obstaja zaradi nekakšnega revolucionarstva in se prevzema kot moda, izgubi prvotno, pristno vsebinsko substanco in preneha biti umetniška oblika. Mehring je stalno opozarjal na »nerazdružljivo zvezo med razvojem književnosti in

ekonomskim razvojem« in zato tudi na povezanost zakonov umetniškega oblikovanja, umetniških oblik s pojavi v izvenumetniškem svetu. Tako si večkrat razlaga kompozicijo s potekom družbenih konfliktov. S tesno relacijo umetnosti in objektivne, družbene resničnosti je zadel seveda tudi na vprašanje, kaj je v vsakokratni umetniški književnosti moderno. Neka zgolj formalna revolucija, oblikovno znanje, ki se pogostoma postavlja kot bistven pogoj mojstrstva in modernega, pesniku ne zagotavlja bodočnosti. Resnično literarno modernost in novost povezuje z odkrivanjem novih področij življenjske resničnosti, ki ali sploh še ni bila, ali pa je bila manj intenzivno vključena v obseg snovi in predmetov umetniškega oblikovanja. Moderner mu je pesnik samo v tistih poglavjih svojega dela, v katerih živi naprej, daleč v bodočnost »nekaž od najboljše vsebine našega časa«. Najvišji kriterij za veliko književnost je moč odseva bistvenih, pomembnih dogodkov v individualno-družbeni zavesti, kriterij modernega v književnosti pa je po Mehringu poetični odsev resnično novega v tej zavesti.

(Konec prihodnjic) Franc Zadavec

ŠE BESEDO O POMORSKI SLOVENŠČINI*

V 2. letošnji številki JiS je Stane Suhadolnik objavil daljše poročilo o knjigi Pomorska slovenščina. Recenzent je izrekel obilo kritičnih misli in pripomb; med njimi jih je precej takih, ki bodo avtorjem nedvomno koristno napotilo za morebitno izboljšano drugo izdajo, in smo mu zanje prav hvaležni. So pa tudi take, ki so potrebne javnega pretresa. Snov je žal taka, da ima pri nas le malo poznavalcev, zaradi objektivne informacije javnosti pa se zdijo nekatere kritikove misli potrebne korekture. Zato naj mi bo dovoljeno, da se proti dobri navadi oglasim v imenu vseh treh avtorjev knjige.

Predvsem bi hotel popraviti nekatere kritikove trditve, ki ne držijo povsem ali sploh ne. Tako pravi na str. 56, da smo se avtorji med sinonimi odločili za *morski breg*, *obrežje*, *obrežen*, *pristanišče*, *pristaniški*, *krov*, *ogledalo*, in nadaljuje: »Kakor se zdi ta odločitev na prvi pogled dobra, je problematična, saj se je celo v besedilo »P. s.« kljub skrbnosti pritihotapila prepovedana *obala* (34), pri besedi *luški* (184) pa se bralec začuden sprašuje, zakaj se sme reči *luške stopnice* in *luški kapitan*, ne pa *luške naprave* in *luški vlačilec*.« Avtorjem so res spredaj navedeni sinonimi ljubši kot n. pr. *obala* in njene izvedenke, zato so jih precej dosledno uporabljali. Prepovedali pa »obale« niso, saj je tudi ne bi lahko, ko se govori in piše ter je sprejeta v SP. Prav podobno je z *luko* in *pristaniščem*. Na str. 154 v knjigi precej brez razločka uporabljamo obe besedi. Pri izvedenkah ne kaže vedno ponavljati obeh izrazov, pač pa sta v slovarčku na str. 204 ob pristaniškem vlačilcu in pr. napravah kot enakovredna navedena izraza *luški vlačilec* in *l. naprave*. Na str. 184 in 185 je pri teh dveh izrazih res rečeno »glej pristaniški...«, ker pač ne kaže dvakrat podajati vseh tujih izrazov.

Kritik je nezadovoljen z nekaterimi našimi slovenitvami, češ da terminolog »tudi nima pravice, da bi svojevoljno določal nove pomene takim besedam, ki že imajo določen pomen«. Tako ni zadovoljen z »ladjiščem« za »dok«, češ da je bil to doslej sinonim za pristanišče in da bi mu kvečjemu lahko rekli »ladjenica«. Tu se je treba nekoliko ustaviti. »Ladjišče« je bilo sicer res sinonim za »pristanišče«, vendar ga nihče ni uporabljal, najbrž zato ne, ker je bil nepotreben, saj imamo ob »pristanišču« še »luko«. Beseda, ki se ne uporablja, je mrtva, zakaj je tedaj ne bi smeli uporabiti za drug pojem, kjer nimamo domače besede, tako da utegne tam zaživeti? Vrh tega kritik v isti sapi greši proti načelu, ki ga je sam izrekel, saj predlaga za isti pojem »ladjenico«, ki je tudi (enako mrtev) sinonim za »ladjedelnico«. Berimo naprej! »Prav tako slab je nasvet, da bi vpeljali *vetrilo* kot kolektivno ime za jadrovrje, vrvje in jambore skupaj, torej za to, čemur pravijo pomorščaki *snast* ali *takelaža*. *Vetrilo* nam je že od Gutsmana dalje papirnata soznačica za *jadro*. Tudi Ruši ga imajo za preživel izraz. Čemu bi ga mi oživljali in mu avtoritativno določali pomen, ki ga ni in ga ne bo nikoli imel?« Tako kritik. — Podobno kot »ladjišče« je bilo »vetrilo« mrtev sinonim, ker je bil pač nepotreben ob »jadru« — zakaj mi torej ne bi poskusili dati drugega pomena tam, kjer nam izraz manjka? Nam je šlo pač predvsem za primernost izraza. Iskali smo besedo, ki bi lahko objela pomen jader, vrvi in jamborov; našli smo »vetrilo« zdelo se nam je primerno, saj so vse te reči zaradi vetra na ladji. Morda se bo prijela, morda tudi ne; sicer se pa

* Po našem mnenju članek niti načelno niti v nekaterih podrobnostih ne prinaša dokončne rešitve obravnavanih vprašanj. Objavljamo ga z željo, da bi dal pobudo tudi za poglobljeno razmišljanje o ustvarjanju strokovnih terminologij. — Uredništvo.

tudi »takelaža« doslej ni prišla. Rusko besedo »snast« rabi vojna mornarica, v trgovski se tudi še ni udomačila. — *Polog* je po kritikovem »ponesrečen prepis Pleteršnikove *pologe* . . ., o kateri je Breznik jasno povedal, da vanj ne spada«. Dejansko pa *polog* ni prepis *pologe*, temveč pač »polog«, po Pleteršniku 3) raven ali nekoliko viseč svet, beseda, ki jo v takem pomenu uporablja tudi eden naših najboljših živečih poetov. Enako tudi Badjura v svoji Ljudski geografiji. Prepustimo torej uporabnikom sodbo o tem, ali je izraz primeren!

Se strože sodi kritik v nadaljnjih vrsticah: »Prav škodljivo pa je uvajanje besed kot *sponka*, *kovnik* in *kovica* . . . namesto pogovornega *net*a ali kolikor toliko uveljavljene *zakovice*, ker take novotarije bralca samo begajo.« Tu se kritik obrača na napačen naslov. Pojme iz tehniške terminologije so si avtorji, kjer je bilo le mogoče, izposodili iz terminologije, ki jo pripravlja terminološka komisija SAZU. Iz nje so besede *kovica*, *kovičiti*, *zakovičen* in podobne. Podobno je z *elektrikom*, ki smo ga vzeli iz Tomšiča, ker je beseda narejena po zgledu vseh podobnih izrazov in zato po našem mnenju boljša od drugih dveh, ki ju priporoča kritik (elektrikar, električar).

Kritik očita avtorjem »premajhen posluš za resničnost« in »preočiten purizem« ter vidi ob tem »nevarnost, da bo celo marsikak lep predlog ostal na papirju (*kosnik* = *poljševnik*, *bokobran* = *odbojnik*, *gaz* = *ugrez*, *razma* = *robnica*).« Slovenskih izrazov za te pojme doslej nismo imeli, ali je torej očitek premajhnega posluš za resničnost in očitnega purizma opravičen, če so avtorji našli in predložili za te pojme domače izraze? Kritik sicer pravi, da so mu ti izrazi všeč, boji se pa, da bodo ostali na papirju. Če bodo naše pomorske šole in za njimi pomorska praksa sprejele nove izraze, potem bodo zaživel; takó se je vpeljavala in vpeljala tudi nova hrvaška pomorska terminologija. Spočetka pa mora biti vsak nov izraz za nov pojem papirnat; ali se bo prijel, o tem odločajo razni faktorji, ki se izmikajo dosegu terminologov.

Po kritikovem se avtorji kot »prenapeti terminologi« niso mogli ogniti napaki, s katero »avtor sam dokaže, da je njegov predlog nesprejemljiv, ker ob prvi priložnosti, da uporabi novi izraz, nanj pozabi«. — Ali je predlog res nesprejemljiv le zato, če avtor kdaj pozabi nanj? Tako preprosto to menda le ne bo. Pa pustimo to in pogledmo zgled, ki si ga je izbral kritik! Gre za predlog, kako naj imenujemo tri načine nihanja ladje (*zibanje* — *guganje* — *opotekanje*). Predlog se zdi kritiku pameten in slikovit, sodi pa, da je ob preizkusu odpovedal, češ: »Odgovarjajoči odstavek v . . . Miloševičevi knjigi pozna za *zibanje* — *valjanje* in za *guganje* — *posrtanje*; nasprotno tej paraleli stoji v slovarčku P. s. *zibanje* = *ljuljanje*, *guganje* = *posrtanje*, *opotekanje* = *valjanje*; pri opisu ladij za prevoz ruda pa je izenačeno spet *zibanje* = *valjanje*.« — Kritik ni opazil, da tudi Miloševič že pozna izraz *ljuljanje* ob *valjanju* za naše *zibanje*. Ko bi bil kritik v M. knjigi razen strani 22 pogledal tudi str. 110 (zgoraj) in 324 (zg.), kjer M. govori o perajici ali *ljuljni* kobilici, ki da »koči *valjanje* broda«, pa str. 280, bi se bil o tem lahko priprčil. Kritik tudi ni opazil, da M. v svoji knjigi sploh ne obravnava kombiniranega nihanja (*opotekanja*). Zaradi vsega tega so se avtorji odločili za terminologijo hrvaške Pomorske enciklopedije in Analov Leksikografskega zavoda, (glej n. pr. *Anali*, sv. I., 1955, str. 198, geslo *valjanje*). Terminologija teh novejših hrvaških del je izbrala za te tri reči izraze natanko tako, kot jih razlaga tudi P. s. Sicer pa je tudi M. sam v 3. zvezku svoje »Nauke o brodu« (1961) docela sprejel terminologijo Pomorske enciklopedije in sploh ne govori več o *valjanju*. Kritik se torej moti tudi pri rudnicah, saj je *zibanje* uporabljeno povsem pravilno.

Poglejmo še, katere izraze pograša kritik v P. s.! *Barko*, *barčico*, *morjak* in še druge domače, ki se morda še najdejo v našem primorju, bomo seveda sprejeli v slovensko terminologijo. *Mornik* je že v P. s. Dvomljiva se nam zdi vrednost »drevesa« za *jambor*, ker je izraz le preveč splošen in zato dvoumen. Zā *jambor* in *jarbol* sodi kritik, da sta mrtva. »*Jambor*« je res le beseda knjižne slovenščine, zato pa je »*jarbol*« živ, saj ga uporabljajo vsi naši pomorščaki, ne glede na to, ali so Slovenci, Hrvatje ali Črnogorci. Sicer pa je Milko Matičetov že v JiS IV, str. 221 in 222 zapisal, da je beseda »*jarbolca*« nenadomestljiva in da je »stari *jarbol* izpričan pri Dalmatinu in še danes živ na Krasu (se pravi tam, kjer smo Slovenci edino prišli do morja)«. Glede izposojenke *kajuta* ali *kajita* se nam je zdelo, da je nepotrebna ob enako izposojeni »*kabini*«, ki pomeni bolj ali manj isto. O *navoru* sodimo, da je beseda mrtva. Podpisani sem živel precej dolgo med pomorščaki in v našem primorju, pa je nikoli nisem slišal. Uporabili smo *ročico*, ki jo pač vsak Slovenec pozna, za *navor* pa mora še izobraženec iskati po besednjakih, kaj naj bi to bilo.

Glede narečnih besed, kakor so *svesla* ali *šešla* (ital. *sessola*), *trašt* (it. *trasto*), *monkolin* (it. *monco*, *moncone*, *moncherino*) in tako naprej, pa sodimo, da so nam res nepotrebne. Podobnih izrazov ima naš pogovorni jezik nič koliko. Cima, kadena, škova, radaca, pašteka, tercarol, inkapelati, dati v lavor — ali naj te besede zapišemo kot sinonime za vrh, verigo, metlo, kito, zijač, podvezo, oplesti, nategniti? Menim, da ne sodijo v slovensko terminologijo.

Ko je svoj čas Aškerc zbiral izraze za svoje »Jadranske bisere«, je našel vsega kakih 10 izrazov, ki so naštetih v knjigi v posebni prilogi. Vsi so izposojeni iz italijanščine! Precej bogato gradivo ribiških navad in jezika pa je objavil leta 1947 Rado Lenček v brošurici *Ob Jadranu, Etnološki zapiski in študije*, Trst. V svojem članku »Gradivo o slovenskih ribičih ob Jadranskem morju« na str. 52 omenjene publikacije navaja kar lepo zbirko gradiva o čolnih, ribiškem orodju in o poveljih pri lovu na tune. Žal so tudi ti izrazi povečini izposojeni iz benečanskega dialekta, vendar je med njimi tudi nekaj pristnih, domačih izrazov, n. pr. kolnarji, srednjik, krajnik, vlekač, svinčar. Nismo jih uporabili, ker nismo oddelali poglavja o ribištvu. — Lenček navaja še druge zbiralce našega narodnega blaga, toda ti niso zbrali toliko terminološkega gradiva kakor on.

Avtorji so si bili svesti, da je pomorska slovenščina nastajala in se oblikovala ob morju — ne v Ljubljani — še preden so se sami lotili tega dela. Žal niso imeli možnosti, da bi zbirali terminološko gradivo tam, kjer je raslo. Zato se strinjamo s kritikom, da se bodo morali slovenski pomorski terminologi prej ali slej lotiti tudi teh raziskav. Nekaj se bo le še našlo. Vendar pa se varujemo romantičnega navdušenja tudi na tej strani in si ne obljubljammo zlatih gradov!

Vladimir Naglič

BIBLIOGRAFIJA SLOVENSKE LITERARNE ZGODOVINE ZA LETO 1960

2. Posebej o posameznih osebnostih in njihovem delu

(ALBREHT FRAN)

Borko Božidar: Trije sedemdesetletniki. — Nova obzorja XIII/1960, št. 1—2, str. 13—15.
Ob 70-letnici Frana Albrehta, Andreja Budala in Franceta Koblarja.

(AŠKERC ANTON)

Berkopec Oton: Aškercova pisma Jaromiru Boreckemu. — Slavistična revija XII/1959-60, št. 1—4, str. 249—258

Mutec Osojski. Tekst članka iz dunajskega časopisa »Die Reform« iz leta 1882, po katerem je Anton Aškerc črpal snov za svojo znamenito balado »Mutec Osojski«. — 7 dni X/1960 (23. IX.), št. 38, str. 11. Prevedel Pavle Strmšek.

(BEVK FRANCE)

[*Bevk France*:] Pogovor s književnikom Francetom Bevkom. — Borec št. 11, str. 466—467.
Brecelj Marijan: Bevkova bibliografija I. Sestavil Marijan Brecelj. Koper 1960, XI + 64 strani.

— Ljudje in pokrajina v Bevkovih delih. — Primorske novice XIV/1960 (14. IX.), št. 38.

— Marginalije k prevodom Bevka v tuje jezike. Vestnik Koper 1960, št. 13—14, str. 2.

Budal Andrej: Pisatelj neomajne vere v boljšo ureditev sveta. Ob sedemdesetem rojstnem dnevu Franceta Bevka. — Primorski dnevnik XVI/1960 (17. IX.), št. 223.

France Bevk. — Tovariš XVI/1960, št. 41, str. 6—8.

France Bevk — častni občan Idrije. — Primorske novice XIV/1960 (9. XI.), št. 46.

France Bevk sedemdesetletnik. — Naša žena 1960, št. 10, str. 288.

France Bevk sedemdesetletnik. — Primorske novice XIV/1960 (14. IX.), št. 38.

France Bevk umetnik in človek. — Rodna gruda VII/1960, št. 10, str. 241.

Gerlanc Bogomil: France Bevk — založnik in knjigar. — Knjiga VIII/1960, št. 12, str. 289 do 294.

— Nekaj Bevkovih spominov na založništvo in knjigarnarstvo v Trstu in Gorici. Pisatelj France Bevk še z ene plati. — Primorski dnevnik XVI/1960 (13. XI.), št. 272.

Jelinčič [Zorko]: Pisatelj Bevk je postal borec že davno pred začetkom vojne. — Primorski dnevnik XVI/1960 (30. X.), št. 529 [prav 260].

Konjar Viktor: Slavljeneec. — Delavska enotnost XVIII/1960 (24. IX.), št. 38, str. 10.

Legiša Lino: Ob Bevkovi sedemdesetletnici. — Naša sodobnost VIII/1960, št. 10, str. 919 do 922.

Magajna B[ogomir]: Ob 70-letnici Franceta Bevka. — Vestnik Koper 1960, št. 13—14, str. 1—2.

- M[arinčič] I[vo]*: France Bevk — sedemdesetletnik. — Soča XIV/1960 (17. IX.), št. 35.
 Ob 70-letnici našega najplodovitejšega pisatelja in vidnega kulturnega ter političnega delavca Franceta Bevka. — Slovenski Jadran IX/1960 (23. IX.), št. 39, str. 5.
- Ocvirk Vasja*: Partizansko srečanje z očetom Francetom Bevkom. — Delo II/1960 (17. IX.) št. 255, str. 6.
- [Pagon Andrej] P. A. Ogarev*: Pisatelju Francetu Bevku za sedemdesetletnico. — Primorski dnevnik XVI/1960 (18. IX.), št. 224.
- Pavček T[one]*: Clovek, širok, razumevač... France Bevk — sedemdesetletnik. — Ljubljanski dnevnik X/1960 (17. IX.), št. 219.
- Pavšič Tomaž*: Počastili smo velikega rojaka. Ob 70-letnici Franceta Bevka. — Idrijski razgledi V/1960, št. 4, str. 97—100.
- Pisatelj Bevk* med goriško mladino. — Soča XIV/1960 (5. XI.), št. 42.
- Potrč Ivan*: Srečanja z Bevkom. — Otrok in družina X/1960, št. 9, str. 268—269.
- [Samide Valter] M. S.*: Preganjeni Čedermaci. — Delavska enotnost XVIII/1960 (9. I.), št. 1, str. 10.
- Štolfa M[ilko]*: France Bevk sedemdesetletnik. — Delo II/1960 (17. IX.), št. 255, str. 6.
- Trst* Francetu Bevku. — Gledališki list Slovenskega gledališča Trst XVI/1960-61 [št. 1], str. 13—15.
- Vodnik France*: Ob 70-letnici Franceta Bevka. — Pionir št. 2, str. 57—59.
- (BUDAL ANDREJ)
- Borko Božidar*: Trije sedemdesetletniki. — Nova obzorja XIII/1960, št. 1—2, str. 13—15.
 Ob 70-letnici Frana Albrehta, Andreja Budala in Franceta Koblarja.
- Dr. Andrej Budal*. — Delo II/1960 (16. X.), št. 284, str. 6.
- [Traven Janko] -jt*: Dr. Andrej Budal — sedemdesetletnik. — Gledališki list Mestnega gledališča Ljubljana X/1959-60, št. 5, str. 110—111.
- (CANKAR IVAN)
- Dobrovoljc Franče*: Bibliografija literature o Cankarjevi dramatik. Ljubljana 1960, 190 + (I) str. (Knjižnica Mestnega gledališča 8.)
- Fras Slavko*: Cankar se je ustavil v Ottakringu. — Delo II/1960 (1. V.), št. 120, str. 10—11.
- Pirjevec Dušan*: Oton Župančič in Ivan Cankar. Prispevek k zgodovini slovenske moderne. — Slavistična revija XII/1959-60, št. 1—4, str. 1—94.
- Preganjanje Ivana Cankarja* leta 1914. (Nov, doslej neznan dokument.) — Prispevki za zgodovino delavskega gibanja I/1960, št. 2, str. 295—298.
- Šömen Branko*: Sel pravice in lepote. Ob 42. obletnici smrti Ivana Cankarja. — Mladina XVIII/1960 (8. XII.), št. 49.
- (CANKAR IZIDOR)
- Boršnik Marja*: Trem, ki so osebno prizadeti. — Naši razgledi IX/1960 (23. I.), št. 2, str. 38—39.
- Odgovor na članke Franceta Miheliča, Cirila Jegliča in Marjana Kozine v Naših razgledih 1960 št. 1.
- Jeglič Ciril*: Kaj nam je odkril pogovor o Izidorju Cankarju? — Naši razgledi IX/1960 (9. I.), št. 1, str. 18—19.
- Odgovor na članek Marje Boršnik v Naših razgledih 1959 št. 24 str. 583.
- Kozina Marjan*: Izidor. — Naši razgledi IX/1960 (9. I.), št. 1, str. 19.
- Odgovor na članek Marje Boršnik v Naših razgledih 1959 št. 24 str. 583.
- Mihelič France*: K pogovoru ob Izidorju Cankarju o kiparju Savinšku. — Naši razgledi IX/1960 (9. I.), št. 1, str. 18.
- Odgovor na članek Marje Boršnik v Naših razgledih 1959 št. 24 str. 583.
- Pirjevec Dušan*: Post scriptum. — Naša sodobnost VIII/1960, št. 3, str. 268—270.
- Odgovor na članek Marje Boršnik v Naših razgledih 1959 št. 24 str. 583.
- Rudolf Branko*: Še en pogovor o Izidorju Cankarju. (Dve osebi, jaz BR in sobesednik SB.) — Nova obzorja XIII/1960, št. 3—4, str. 172—174.
- Savinšek Jakob*: Moj odnos do dr. Izidorja Cankarja. — Naši razgledi IX/1960 (23. I.), št. 2, str. 39.
- Odgovor na članek Franceta Miheliča in Cirila Jegliča v Naših razgledih 1960 št. 1.
- Štih Bojan*: Sprema beseda (o Izidorju Cankarju in njegovem delu). V: Izidor Cankar, Obiski. S poti. Ljubljana 1960 str. 162—176. (Kondor 40.)
- (CEGNAR FRANCE)
- Berčič Branko*: Iz sodelovanja med Cegnarjem in Levstikom. (Ob stoletnici izida Cegnarjevih Pesmi.) — Loški razgledi VII/1960 str. 119—150.
- (ČUFAR TONE)
- Zagorski Cvetko*: T. Čufar in I. G. Kovačič v pričevanju D. Tadijanoviča. — Naši razgledi IX/1960 (30. IV.) št. 8 str. 197.

(DESTOVNIK KAREL-KAJUH)

B(rumen) N(ikica): (Destovnik Karel) Kajuh: Pesmi. (V Smederevu. Izdala OFSN v Smederevu. 1944.) — Knjižnica IV/1960 št. 1—4 str. 123—124.

Radišič Djordje: Življenje pesnika-narodnega heroja Karla Destovnika-Kajuha. — 7 dni X/1960 (16. XII.) št. 50 — (29. XII.) št. 52.

(DOLINAR ELVIRA)

Sever Meta: Elvira Dolinarjeva, bojevnica za enakopravnost ženske, praznuje svoj 90. rojstni dan. — Naša žena 1960 št. 1 str. 3—4.

(FINŽGAR FRAN S.)

Zupančič Jože: Obisk pri Finžgarju. Pred 90. rojstnim dnem mojstra slovenske besede. — 7 dni X/1960 (9. XII.) št. 48—49 str. 16—17.

(GLAZER JANKO)

Filipič France: Pesnik izpod Pohorja. — Nova obzorja XIII/1960 št. 7—8 str. 294—298.

o Janku Glazerju.

(GOLIA PAVEL)

Vidmar Josip: Pavel Golia. — Letopis SAZU 1960 str. 34—39.

(GRADNIK ALOJZ)

Bartol Vladimir: Pesnik Alojz Gradnik pred mladino v Kranju. — Primorski dnevnik XVI/1960 (22. V.) št. 123.

(GRAFENAUER IVAN)

Akademik dr. Ivan Grafenauer — 80-letnik. — Glasnik Slovenskega etnografskega društva II/1959-60 št. 3 str. 20.

Matičev Milko: Ivanu Grafenauerju ob osemdesetletnici. — Slovenski etnograf XIII/1960 str. 199—200.

Ob 80-letnici Ivana Grafenauerja. — Delo II/1960 (9. III.) št. 67 str. 6.

(GRUDEN DORA)

Bartol Vladimir: Šestdeset let Dore Grudnove. — Primorski dnevnik XVI/1960 (17. IV.) št. 93.

(GRUM SLAVKO)

Koruza Jože: Razmišljanja o Grumovi prozi. — Naša sodobnost VIII/1960 št. 2 str. 128 do 142, št. 3 str. 212—224, št. 4 str. 314—320.

(JARC MIRAN)

Matko Ana: Bibliografija del Mirana Jarca. V: Miran Jarc, Človek in noč. Izbor pesmi, dramskih prizorov in proze. Izbral, uredil in spremno besedo napisal Bojan Štih. Ljubljana 1960, str. 456—478.

Novak France: Lirika Mirana Jarca. — Študent I/1960 (7. VII.) št. 5.

(JENKO SIMON)

Bernik France: Lirska poezija Simona Jenka in njene razvojne tendence. Disertacija. Ljubljana (1960). (I) + 311 + (II) str. (Strojepis-Disertacija.)

Pogačnik Jože: Jenkov problem. — 900 let Kranja 1960 str. 255—269.

(JURČIČ JOSIP)

Dodič Milan: Uvod (k povesti Kloštrski žolnir). V: Josip Jurčič, Kloštrski žolnir. Novo mesto 1960.

Paternu Boris: Jurčičev Deseti brat in njegovo mesto v slovenski prozi. V: Josip Jurčič, Deseti brat. Ljubljana 1960, str. 206—226. (Kondor 37.)

Rupel Mirko: Opombe (k Tugomeru, Veroniki Deseniški in pesmim). V: Josip Jurčič, Zbrano delo Deveta knjiga. Ljubljana 1960.

(KAČ JANKO)

Slokan Jaka: Prispevek orisu življenja Janka Kača. — Hmeljar XV/1960 št. 7 str. 74—75.

(KERSNIK JANKO)

Stražar Stane: Pisatelj Janko Kersnik gasilec. V: Ob osemdesetletnici Gasilskega društva Domžale. Domžale 1960.

Tomažević Blaž: Spremna beseda (k povesti Jara gospoda). V: Janko Kersnik, Jara gospoda. Ljubljana 1960, str. 78—89. (Kondor 34.)

(KIDRIČ FRANCE)

Gspan Alfonz: Pred desetimi leti je umrl prof. dr. France Kidrič. — Delo II/1960 (10. IV.) št. 99 str. 6.

(KOBLAR FRANCE)

Borko Božidar: Trije sedemdesetletniki. — Nova obzorja XIII/1960 št. 1—2 str. 13—15. Ob 70-letnici Frana Albrehta, Andreja Budala in Franceta Koblarja.

(Konec prihodnjic) Janez Logar

POPRAVEK

Popravi: v zadnjem odstavku Kolaričevega članka *Določni in nedoločni spolnik v slovenščini* v 2. številki bi moralo biti: »Celo novi Slovenski pravopis ga v nekaj...«, ker se avtor sklicuje na Pravopis, ki je v tisku, in ne na SP 1950.

SLAVISTIČNO DRUŠTVO SLOVENIJE

razpisuje iz Kidrič-Prijateljevega sklada tri nagrade v skupnem znesku 100.000 dinarjev za najboljše še ne objavljena dela s področja slavistike. Pravico udeležiti se razpisa imajo slavisti do 30 let.

Rokopise je treba oddati do 1. septembra 1962. leta na naslov: Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana, Aškerčeva 12.

Nagrade bodo razglašene na občnem zboru društva jeseni 1962.

SLAVISTE OPOZARJAMO NA NASLEDNJE POTREBNE STROKOVNE KNJIGE

Boršnik Marja, **Celestin**, str. 326, platno 250.—

Brnčič Vera, **N. A. Dobroljubov**, str. 96, broširano 120.—

Grivec Fran, **Žitja Konstantina in Metodija**, str. 180, broširano 98.—

Jurančič Janko, **Južnoslovanski jeziki**, str. 118, kart. 280.—

Kozak Ferdo, **Članki in zapisi**, str. 382, platno 310.—

Kreft Bratko, **Puškin in Shakespeare**, str. 112, broširano 60.—

Mejak Mitja, **Književna kronika**, str. 270, broširano 1.500.—

Nahtigal Rajko, **Uvod v slovansko filologijo**, str. 120, broširano 73.—

Ramovš Fran, **Morfologija slovenskega jezika**, str. 172, broš. 150.—

Josip Vidmar, **Literarne kritike**, str. 582, platno 596.—

Josip Vidmar, **Meditacije**, strani 256, platno 460.—

Josip Vidmar, **Prešeren**, str. 80, broširano 125.—

Knjige dobite v vseh knjigarnah ali pa jih naročite naravnost v DRŽAVNI ZALOŽBI SLOVENIJE, Ljubljana, Mestni trg 26.